

Інститут соціально-економічної трансформації

**Удосконалення спрощеного оподаткування
самозайнятих осіб з метою спрощення та заохочення
добровільної детінізації**

(Policy paper)

Автори

Вячеслав Черкашин
Володимир Дубровський

Київ 2017

Дрібний бізнес¹, в тому числі у формі самозайнятості, відіграє критично важливу роль в економіці будь-якої країни з низки причин.

- він є «колискою підприємництва» та багатьох радикальних інновацій: більшість підприємців починають саме з найдрібнішого рівня, і тільки у разі успіху підприємства зростають до розмірів, що відповідають здібностям їхніх засновників
- конкуренція виробників товарів та послуг на споживчому ринку створює сприятливі умови для покупців, покращує якість життя та збільшує купівельну спроможність доходів населення.
- На ринку праці та ж конкуренція (серед роботодавців, а також з самозайнятстю як опцією) сприяє зростанню продуктивної зайнятості і зарплат, поліпшенню умов праці, та підвищенню кваліфікації робочої сили. Загалом, конкуренція збільшує суспільний добробут та сприяє його зростанню, змушує до інновацій, і забезпечує гнучкість економіки
- висока динаміка зайнятості, невелика вартість створення та ліквідації робочих місць, пом'якшують наслідки циклічних криз та інших негативних шоків для економіки
- гнучкі умови праці дозволяють збільшити інклюзивність ринку праці, залучаючи до нього людей, які з тих чи інших причин не можуть працювати в умовах традиційної фірми – з дотриманням розпорядку та інших вимог
- у тих видах діяльності, де ефект масштабу відсутній чи негативний (зокрема, завдяки високим транзакційним видаткам внутрішньо фірмового адміністрування – контролю, координації, та розподілу), дрібний бізнес є економічно оптимальною формою галузевої організації, особливо у симбіозі з більшими фірмами, які беруть на себе функцію технологічних платформ.

На додаток до цього, розвиток малого та мікро бізнесу у посткомуністичній країнах має важливим стороннім ефектом виховання підприємницької культури та подолання негативного ставлення до підприємництва.

Такий бізнес, особливо – індивідуальна діяльність, самозайнятість, має низку особливостей, які роблять традиційне оподаткування доходів на основі подачі декларації про розрахунок чистого доходу з подальшою перевіркою недоречним.

По-перше, ведення обліку витрат та обчислення чистого доходу є висококваліфікованою роботою, яку підприємець, а надто самозайнята особа, далеко не завжди здатний виконувати власноруч. І, навіть в останньому випадку, ця робота потребує чимало часу і зусиль. Водночас, на відміну від великого, середнього, та, навіть, частини малого бізнесу (де облік є необхідним інструментом контролю та управління підприємством), для ведення діяльності самозанятими особами, а часто і підприємцями з одним-двома найманими працівниками, облік та звітність здебільшого не потрібні. При цьому, відповідні витрати відносяться до транзакційних, адже ведення обліку в даному випадку не допомагає створенню доданої цінності і потрібне виключно для адміністрування податків. Таки витрати є чистими

---

¹ Тут та надалі під цим терміном розуміється не просто «мікропідприємство» за визначенням, що використовується у діючому законодавстві (яке гармонізовано з директивами ЄС), але ще дрібніший бізнес, який відповідає критеріям застосування ССО

суспільними втратами. Зважаючи на величезну кількість дрібних підприємств та самозайнятих осіб, такі витрати можуть сукупно складати більше 1% ВВП.

На додаток до цього, витрати на ведення обліку є умовно-фіксованими, а для мікробізнесу та самозайнятих – просто фіксованими, тобто, їхня обтяжливність швидко зростає із зменшенням обсягів. Іншими словами, такі витрати є регресивними по відношенню до розмірів бізнесу, тобто вони – якщо застосовувати до всіх рівні правила – є найбільш обтяжливими саме для дрібного бізнесу: чим менше обсяг доходу, тим гірше. Це підтверджено емпірично дослідженням МФК², яке встановило, що у 2009 р. в Україні частка витрат на облік та звітність для СПД з оборотом до 300 тис. грн. становила 8,2% від обсягів реалізації (і фактично перевищувала сплачені ними податки), в той час як для середніх підприємств 0.1% - до того ж, в останньому випадку це є необхідні витрати бізнесу. Більше того, у дрібному бізнесі та, особливо для самозайнятих осіб, часто неможливо відділити основні засоби від особистого майна – приміщення, автомобілі, інструмент та різного роду пристрої є предметами «подвійного призначення». На відміну від юридичних осіб, які мають можливість відносити амортизацію на витрати бізнесу, для найдрібніших – ФОП – це прямо заборонено законодавством з мотивів побоювання втрат у надходженнях від ПДФО, який мають сплачувати просто власники відповідного майна, які не займаються підприємництвом. Таким чином, вимоги щодо обов'язкового ведення бухгалтерського (податкового) обліку є такими, що викривляють конкуренцію на користь більших компаній, значно підвищують бар'єри для входу, особливо по відношенню до тимчасової та мало інтенсивної діяльності – все також спричиняє суспільні втрати.

По-друге, дрібний бізнес важко і невігдно контролювати. Суб'єктів дуже багато, вони часто мобільні та розпорошені, можуть надавати послуги на дому (ремонт транспортних засобів та побутової техніки) або наодинці з клієнтом (водії, репетитори, прибиральниці, тощо), водночас результат перевірки, навіть у випадку виявлення порушень, не може бути відчутним для бюджету в силу незначних обсягів самого бізнесу: попри велику чисельність, такий дрібний бізнес становить мізерну частку від економіки (в Україні у 2016 р. обсяг реалізації мікропідприємств становив 6.9% обороту сектору підприємств – а визначення мікропідприємства значно ширше, ніж те, що ми в цій роботі розуміємо під дрібним бізнесом). Тому контроль за ним із застосуванням звичайних методів – перевірки обліку та нарахування податків – не є виправданим навіть з точки зору оптимізації зусиль податкових органів, а надто зважаючи на необхідність скорочувати їхню чисельність і прибирати корупційні можливості, такі як необхідність у перевірках.

По-третє, дрібний бізнес є дуже вразливим до корупційного тиску. Будь-який податок на чистий дохід є за своєю природою дискреційним³, оскільки справляється з умовної нарахованої суми, причому правила нарахування неможливо однозначно визначити. В той же час, самозайнятим та дрібним підприємцям особливо важко шукати справедливості у судах, оскільки вони не мають ані часу, ані ресурсів на професійний юридичний захист. Та й закони вони самі (за винятком, хіба що, адвокатів, аудиторів та нотаріусів) знають гірше. Відтак, дрібні підприємці та самозайняті стають легкою здобиччю здириків, навіть коли не скоюють насправді жодних порушень. А у разі справжніх порушень, корупційно «вирішувати питання» з дрібним бізнесом теж відносно легше, оскільки власник та порушник – одна особа. До того ж, власники дрібного бізнесу більше побоюються скаржитися на корупційний тиск.

---

² IFC. The Costs of Tax Compliance in Ukraine. Kyiv, 2009.

³ Тобто таким, який допускає великий простір у прийнятті довільних рішень інспектором

Описані проблеми особливо загострюються у країнах з слабкими та корумпованими державними інституціями, низькою податковою культурою та низькими доходами на душу населення.

Ринок приватних пасажирських перевезень з застосуванням власних транспортних засобів як приклад.

Цей ринок характеризується кількома особливостями, які роблять проблематичним оподаткування його фактичних учасників за допомогою класичних податків на доходи, а саме:

1. Нульова (за наявності автомобілю) вартість входження. Будь-який водій може у будь-який момент стати його тимчасовим учасником, якщо візьметься підвезти за гроші пасажира. Для професійних учасників ринку це є несприятливим фактором, оскільки обумовлює повсякчасну конкуренцію. Але з точки зору суспільної вигоди така конкуренція підвищує суспільний добробут. Окрім того, наявність доступних послуг «таксі» сприяє розвантаженню вулиць від трафіку, зменшенню шкідливих викидів в атмосферу, та підвищенню купівельної спроможності грошей. Останнє, своєю чергою, важливо для утримання кадрів в країні та підвищенні привабливості для туристів. Тому будь-які обмеження для входження на ринок є небажаними, і мають бути мінімізовані.
2. Важкість або неможливість контролю виручки. Таксі, що є власністю підприємства, можна за прийнятну ціну обладнати GPS-трекерами, PPO та платіжними терміналами – це, зрештою, дозволяє проконтролювати водія. Але перевезення такими службами є дорожчими за послуги приватних власних авто, тому вони можуть успішно конкурувати тільки у люкс-сегменті. В іншому разі такі фірми або програють конкуренцію, або лобіюють заборони, які відсікають саму її можливість. Такі заборони є, по-перше, суспільно-шкідливими (див. п. 1); а, по-друге, контроль за їх дотриманням дуже ускладнений, дорогий, і загрожує тоталітарними практиками, такими як довільна (без порушення ПДР) зупинка автомобілів для перевірки зв'язку пасажирів з водієм, як це було в СРСР. І навіть такі драконівські методи не є достатньо ефективними, оскільки легко обходяться, або ж питання «вирішується на місці» за допомогою хабара.

Проконтролювати виручку можна, якщо водій отримує замовлення від технологічної платформи. Але це можливо тільки тоді, коли він добровільно погоджується на співпрацю, тобто переваги співпраці з такою службою (забезпечення замовлень, гарантії оплати) переважають витрати на оподаткування. Своєю чергою, останнє означає, що оподаткування має бути помірним.

Навіть якщо налагодити контроль за виручкою, залишається питання витрат, які треба враховувати при обчисленні податкових зобов'язань за класичною схемою податку на доходи від samozайнятості. Однак у випадку використання власного автомобілю, принципово неможливо розділити суто «приватні» витрати від «підприємницьких», особливо у частині обслуговування та амортизації основного засобу – автомобілю. Водночас, ці видатки є надто суттєвими, аби ними нехтувати. Така розмитість створює великі можливості для ухилення від податку – з боку водія, та для здириництва – з боку податкового інспектора; не кажучи вже про складність адміністрування.

3. Для тимчасової діяльності такого роду, коли не йдеться про придбання автомобілю саме з метою роботи на ньому, облік та звітність не потрібні. У разі ведення професійної діяльності, водієві, напевне, бажано було б мати розрахунки експлуатаційних витрат, амортизації, вартості капіталу, страховки, тощо, аби визначити доцільність такої діяльності, визначитися з типом автомобіля, інтенсивністю його експлуатації, тощо. Але такі повноцінні розрахунки, як раз, потребують професійної роботи бухгалтера, яка, в даному випадку себе не виправдовує; а спрощені – не дадуть відповіді щодо головного в даному разі питання: доцільності довгострокових інвестицій. До того ж, якщо йдеться про приватне авто, власник неодмінно використовуватиме його також і у приватному житті, що додатково і значно ускладнює задачу через необхідність розділити фіксовану частину витрат на «бізнесову» та «приватну». Податковий кодекс прямо забороняє відносити амортизацію основних засобів подвійного призначення (яким є автомобіль) на витрати підприємницької діяльності для фізичних осіб. Тому доцільним та корисним є розповсюдження інформації щодо професійних розрахунків типових прикладів – просто для інформації потенційно зацікавлених підприємців. Але це немає відношення до індивідуального податкового обліку, який, як і у інших подібних випадках, є недоцільними.

З цих причин, у багатьох країнах світу для дрібного бізнесу застосовуються спрощені податки. Це особливо актуально для бідних країн та країн з низькоякісним державним врядуванням (зокрема, корумпованих). Для самозайнятих, яких найбільш проблемно контролювати (надання побутових послуг на дому) Грузія навіть ввела режим реєстрації без сплати податків. За допомогою таких спеціальних фіскальних режимів досягаються наступні результати:

1. Створення сприятливих умов для мікробізнесу та самозайнятості

Як зазначено вище, зменшення витрат на облік та звітність, простота та зручність є дуже важливими факторами для найдрібнішого бізнесу та самозайнятих осіб. Відповідно, спрощене оподаткування та звітність є дієвим методом для виправлення описаних вище природних вад загальної системи.

2. Компромісна детінізація

Альтернативою помірному спрощеному податку є, у багатьох випадках, не сплата податку на доходи «на загальній системі» (як часто помилково рахують), а навпаки – робота у цілковитій «тіні». Оскільки примусити дрібний бізнес легалізуватися силоміць дуже важко, і це пов'язано з неприйнятними соціальними наслідками, такими як зростання безробіття та бідності; а також часто не є суспільно виправданим з економічної точки зору (витрати на адміністрування, що є чистими суспільними втратами, не виправдовують можливий позитивний суспільний ефект від збільшення бюджетних надходжень), то компроміс полягає у добровільній детінізації: сплаті помірною (часто, хоча і не завжди, меншого, ніж на загальній системі) податку в обмін на переваги легального статусу, та інші вигоди. Чим цінніші ці переваги – насамперед, правовий захист – тим більшим може бути відповідний податок, тож більше коштів може отримати бюджет. Водночас, суспільство зацікавлене у легалізації будь-якої корисної діяльності навіть за символічну плату, оскільки тінювий статус породжує багато негативних ефектів для інших (екстерналій): корумпує контрольні органи, живить організовану злочинність, виводить з правового

поля активну та прогресивну частину населення, стримує можливий розвиток бізнесу, тощо.

3. Заощадження на відмові від непотрібної діяльності з обліку, розрахунків та звітності

Спрощене оподаткування вирішує описану вище проблему зайвого обліку та звітності. За підрахунками Програми USAID ЛЕВ⁴ воно щорічно заощаджує українській економіці близько 0.5% від ВВП тільки на витратах робочого часу, не враховуючи втрати від корупції, тощо.

4. Зменшення корупційних вразливостей, запровадження простих та прозорих «правил гри»

Це – найголовніша мотивація запровадження системи спрощеного оподаткування та звітності (надалі – ССО) в Україні, з огляду на величезні проблеми із зловживаннями податківців в процесі адміністрування.

Слід зазначити, що вдале застосування спрощеного оподаткування іде на користь як його суб'єктам, так і державі. Свого часу, відповідна реформа в Україні призвела не тільки до стрімкого зростання кількості підприємців, але і до кількаразового збільшення надходжень від основної, на той час, категорії дрібного бізнесу – базарних торговців. Водночас, спроба згортання ССО під час прийняття азарівського Податкового кодексу у 2010 р. спричинила не тільки вуличні протести («Податковий Майдан»), але і втрату більш ніж двох мільйонів легальних робочих місць.

Поточна ситуація

Одним з недоліків діючої системи оподаткування діяльності самозайнятих осіб, які працюють тимчасово, за сумісництвом, або з неповною зайнятістю, є все ще відчутний бар'єр для входження. Ця проблема особливо загострилася із вступом в дію Закону Про внесення змін до деяких законодавчих актів України от 06.12.2016 № 1774-VIII, який, серед іншого, зобов'язав будь-яких фізичних осіб-підприємців (ФОП) сплачувати мінімальний єдиний соціальний внесок (ЄСВ), за самим тільки фактом реєстрації, незалежно від того, чи ведуть вони діяльність в даний момент. Це призвело до закриття більше 300 тис. ФОП, і підвищило бар'єр для державної реєстрації тих, хто не збирається займатися підприємницькою діяльністю регулярно, або ж хоче випробувати себе у самостійному бізнесі перш ніж робити якісь рішучі кроки.

Для ринків, де природні бар'єри входження є незначними (принаймні для деяких масових категорій населення), а контроль за законністю діяльності ускладнений, це означає, що утворюється значний тіньовий сегмент, який складає конкуренцію легальному – і, у такий спосіб, надалі зменшує переваги легалізації.

На даний момент, людина, яка бажає надавати побутові послуги, або підторговувати на нерегулярній основі, у вільний від роботи час, або просто у невеликих обсягах (наприклад, прибиральниця, няня, репетитор або водій, який хоче заробляти (чи підробляти)), має наступні опції щодо оподаткування:

1. Залишатися «в тіні»

---

⁴ Спрощена система оподаткування в Україні: оцінка в контексті сучасних реалій. Програма USAID ЛЕВ Київ – 2015

Податкове навантаження в такому варіанті дорівнює нулю, також не потрібна реєстрація. Але можливість заробітку обмежена (у прикладі з водієм - перевозкою випадкових пасажирів, які «голосують» на вулиці). Також, є ризик несплати за послугу (для водія - навіть, пограбування).

Усі решта опцій потребують державної реєстрації як приватного підприємця – фізичної особи (ФОП). Слід зазначити, що зараз процедуру реєстрації та закриття підприємницької діяльності спрощено, хоча це, все одно, зайвий клопіт для тих, хто збирається займатися підприємництвом епізодично. Набагато важливіше, що перехід на спрощену систему оподаткування можливий тільки не пізніше як за 15 днів до початку кварталу, з якого починається діяльність, і тільки один раз на рік⁵. Таким чином, вести діяльність легально, час від часу реєструючись, але потім знімаючись з реєстрації можна тільки на загальній системі оподаткування, що означає необхідність ведення обліку та звітності, створює неприйнятні для більшості ризику з боку податкових органів.

Проблеми процедури реєстрації ускладнюються наступними наслідками.

По-перше, згідно із згаданим вище Законом № 1774-VIII, будь-який ФОП має сплачувати принаймні мінімальний соціальний внесок (ЄСВ) незалежно від того, чи веде він/вона діяльність, і чи сплачується за нього такий внесок іншим роботодавцем. На 2017 р. він становить 704 грн. Ця норма робить не вигідною реєстрацію заради нерегулярної діяльності, або побічної до основної роботи діяльності з низькими доходами.

По-друге, реєстрація відкриває самозайняту особу до корупційних ризиків, пов'язаних з перевітками державної фіскальної служби та інших державних органів. Через обмежені ресурси та відсутність досвіду спілкування з державними органами, а також недоступність кваліфікованої юридичної допомоги саме самозайняті особи та найменші бізнеси є особливо вразливими до потенційних зловживань. Реєстрація означає необхідність здавати регулярну звітність, з можливістю податкових перевірок, навіть при застосуванні ССО. Зважаючи на репутацію української податкової як осередку здирництва та тиску на підприємців (з планами по стягненню штрафів, надходження від яких ще нещодавно планувалися у бюджеті), це означає невизначену заздалегідь – насправді, багато в чому перебільшену – небезпеку різного роду неприємностей, від витрачання часу на спілкування з податківцями, до захмарних штрафів або навіть силових дій. Насправді, такі податкові порушення, які можуть скоїти ФОПи вже давно декриміналізовано, тож у найгіршому випадку загроза зводиться до штрафу. Більше того, у разі роботи на єдиному податку (спрощеній системі оподаткування та звітності) ймовірність перевірки мінімальна, а знайти порушення, за яке належить штраф, чи інший привід для здирництва, у такого ФОП дуже проблематично (саме заради цього створювалася ССО). Але народна пам'ять зберігає уявлення про часи, коли податківці обґрунтовано загрозували ув'язненням за найдрібніші порушення.

Теоретично, небезпека роботи «в тіні» має бути більшою, аби, навпаки, спонукати до реєстрації. Проте, традиція роботи української податкової – це приходити не до тінювиків (їх важче знайти та перевірити), а, навпаки, до тих, хто

---

⁵ 298.1.4. Суб'єкт господарювання, який є платником інших податків і зборів відповідно до норм цього Кодексу, може прийняти рішення про перехід на спрощену систему оподаткування шляхом подання заяви до контролюючого органу не пізніше ніж за 15 календарних днів до початку наступного календарного кварталу. Такий суб'єкт господарювання може здійснити перехід на спрощену систему оподаткування один раз протягом календарного року.

zareєструвався і платить хоч якісь податки. Таким чином, реєстрація може об'єктивно підвищувати ризик. Принаймні, у будь-якому разі, у зареєстрованого підприємця з'являється обов'язок вчасно звітувати та вносити податкові платежі, із штрафними санкціями у разі порушення термінів, та можливістю втратити статус суб'єкта ССО.

По-третє, потенційно існує загроза, пов'язана з п.180.2. ПКУ, згідно якого підприємці, незалежно від розміру «бізнесу», з моменту реєстрації стають податковими агентами по сплаті ПДВ при закупівлі послуг у нерезидентів. Це означає, що у разі перерахування оплати за користування веб-послугами, IP-телефонією, програмним забезпеченням, платіжними системами, тощо, такі особи формально повинні перераховувати до бюджету додатково 20% від такої оплати, а також, що набагато гірше, самостійно складати та подавати ПДВ-декларації, для чого реєструватися у системі СЕА ПДВ (не будучи платниками цього податку за своєю основною діяльністю!), і нести усі відповідні витрати та ризики. На щастя, ця норма закону поки що фактично не виконується платниками (які про неї і не здогадуються) та не контролюється податковими органами. Але це може змінитися у будь-який момент.

Зазначені фактори перешкоджають виходу самозайнятих осіб з «тіні». Але, якщо людина вже наважилася зареєструватися, то у неї залишаються наступні можливості:

2. Працювати на загальній системі оподаткування

Ця опція може бути привабливою хіба що для тих, хто готовий мінімізувати податкові зобов'язання доводячи, що має великі витрати, пов'язані з підприємницькою діяльністю, відтак близький до нуля чистий дохід. Для решти самозайнятих, як було описано вище, витрати та ризики, пов'язані з веденням обліку та податковими перевітками роблять загальну систему непривабливою.

3. Обрати першу чи другу групу ССО

При цьому на 1 гр. сплачується податок у розмірі 10% від мінімальної зарплати (МЗП), та ЄСВ – 0.5 x 22% від МЗП, що сумарно складає у 2017 р. 512 грн. на місяць. Формально від ФОП вимагається вести книгу обліку доходів та витрат, але в реальності витрати не мають значення, а доходи дуже рідко перевіряються з метою контролю за (не)перевищенням граничного верхнього рівня, встановленого для відповідної групи ССО. В даному випадку, цей рівень складає 300 тис. грн. на рік – при нерегулярній роботі, тим більше з надання послуг, цю межу важко перевищити. Штраф за неналежне ведення книги складає 170 грн., тому цю вимогу законодавства масово ігнорують.

Втім, підприємці першої групи можуть виключно надавати обмежений законом перелік «побутових послуг населенню» (ст. 291.7 Податкового кодексу України) та здійснювати торгівельну діяльність з торговельних місць на ринках. Тому, наприклад, дрібна торгівля за об'явою в Інтернеті чи надання послуг пасажирського перевезення вже потребує реєстрації 2 гр. ССО, що тягне за собою збільшення податку на 320 грн. (якщо місцева влада не встановила пониженої ставки), та сплату мінімального ЄСВ в повному обсязі, тобто, вдвічі більше. Це додатково підвищує стимул залишатися в тіні.

4. Обрати третю групу ССО

Податок на 3 гр. становить 5% від обсягу доходів, що є більш сприятливим для тих, хто веде діяльність нерегулярно, маючи дохід до 12 800 грн. на місяць. Проте, оскільки податкові зобов'язання залежать від обсягу доходу, податкові

органи можуть прискіпливіше ставитися до їх обліку. Також залишається фіксований ЄСВ – 704 грн. на місяць, який робить не вигідною реєстрацію заради отримання нерегулярного доходу у кілька тисяч гривень на місяць.

Таким чином, діюча система фактично залишає дві основні можливості: або роботу «у тіні» - для тих, хто не планує активно займатися підприємницькою діяльністю, та/або не прагне вигід від легалізації; або реєстрацію ФОП з обранням ССО – для тих хто, навпаки, бажає працювати професійно.

Проміжна категорія – наприклад, водії, чи виробники побутових послуг на дому («чоловік на годину») які бажали б час від часу «підробляти», отримуючи замовлення від технологічних платформ, залишається у несприятливому становищі. Для того, аби вивести її з тіні, бажано запровадити додаткові опції, привабливі для нерегулярної діяльності.

Треба відзначити, що робота через посередництво технологічної платформи несе переваги як самозайнятим, так і клієнтам, приносячи при цьому прибуток і платформі. Клієнти отримують певні гарантії та зручності, наприклад, у виборі часу при замовленні побутових послуг. Самозайняті – заощаджують на рекламі, при цьому отримуючи вихід на набагато ширше коло клієнтів. На відміну від фірм з найманими працівниками, така форма є більш гнучкою, не потребує значних капітальних вкладень, при цьому у виконавців є можливість користуватися власними, звичними, засобами на власний вибір. Безготівкова форма оплати є, при цьому, часто більш зручною для усіх сторін і прогресивною для держави. Тому вирішення зазначеної проблеми несе суспільну користь..

Також, поза легальним полем залишаються торговці тимчасових ярмарків, які свого часу мали патентну форму оподаткування.

Міжнародний досвід оподаткування фізичних осіб – підприємців (ФОП), самозайнятих осіб

Аналіз податкового законодавства дозволяє виділити дві базових форми оподаткування фізичних осіб, що провадять підприємницьку діяльність, зокрема у сфері послуг:

- надання у рамках загальної системи оподаткування особливих, частіше спрощених, правил ведення обліку, звітності та сплати податків, пільг або вилучень з бази оподаткування за окремими видами податків;
- запровадження спеціальних/альтернативних режимів оподаткування, які діють паралельно із загальною системою оподаткування.

За даними ознаками можна виділити наступні 5 моделей оподаткування, що на даний час застосовуються окремими юрисдикціями (у порядку зниження ступені важкості та вартості дотримання):

Назва	Елементи податку (база, ставка, об'єкт оподаткування та порядок обчислення)	Країна
Загальна система оподаткування		
Податок з доходів фізичних осіб / Прибутковий податок	<ul style="list-style-type: none"> • ведення обліку доходів та витрат • визначається сума сукупного доходу, який включає дохід від усіх джерел	Фінляндія, Болгарія, Чехія, Польща, Румунія,

<p>(income tax)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • база оподаткування - сукупний дохід фізичної особи, зменшений на суму документально підтверджених витрат господарської діяльності • ставка податку: відсоток від доходу, частіше за прогресивною шкалою оподаткування • обов'язок декларування, авансові щомісячні платежі <p><u>Висновок:</u> домінуючий режим оподаткування фізичних осіб у світі, пов'язаний зі значним обсягом адміністративних вимог з контролю над доходами та витратами. Майже не стимулює розвиток підприємництва (витрати на відповідність можуть бути непропорційно високими для малого бізнесу), створює значні ризики податкових спорів, вимагає майже професійних знань у сфері податкового законодавства та стандартів бухгалтерського обліку.</p> <p>Класична система є досить обтяжливою для найменшого бізнесу та самозайнятих осіб, потребує значних витрат часу та коштів на дотримання вимог податкового законодавства, непропорційних до обсягів найменшого бізнесу.</p>	<p>Угорщина, Росія, Казахстан, Білорусь, Хорватія, Азербайджан, Італія, Грузія, Україна</p>
<p>Спрощений режим оподаткування на загальної системі* (simple tax)</p>	<p>аналогічно загальної системі, але з наступними особливостями:</p> <ul style="list-style-type: none"> • спрощена форма обліку доходів (частіше за касовим методом) та витрат, зокрема нормування витрат або рівня рентабельності, перенесення збитків • спрощена звітність • щорічна звітність, авансові щоквартальні платежі (іноді щомісячні) <p><u>Висновок:</u> спрощений режим оподаткування майже не відрізняється від загального режиму за рівнем адміністративних вимог з контролю та дотримання, залишаючи всі його недоліки.</p> <p>Спрощений режим також залишається обтяжливим для найменшого бізнесу та</p>	<p>Україна, Хорватія, Чехія, Польща, Італія</p>

	самозайнятих осіб, потребує значних витрат часу та коштів на дотримання вимог податкового законодавства, непропорційних до обсягів найменшого бізнесу.	
Спеціальні режими оподаткування		
Податок з виручки (sales tax)	<ul style="list-style-type: none"> • облік доходів (облік витрат здійснюється лише у окремих випадках або не здійснюється взагалі) • база оподаткування: виручка (іноді зменшена на окремі категорії витрат) • ставка: відсоток від виручки • декларування, щомісячна або щоквартальна звітність • перелік дозволених видів діяльності або професій, гранична межа доходу та обмеження кількості найманих працівників <p>Висновок: режим є більш сприятливим за рівнем адміністративного тягаря та вартості дотримання вимог податкового законодавства у порівнянні із загальною системою оподаткування, але потребує контролю виручки з боку податкових органів за його дотриманням (що нейтралізує переваги режиму, якщо податкові органи є фіскально налаштованими).</p> <p>Режим оподаткування є достатньо зручним для самозайнятих осіб та підприємців.</p>	Польща, Україна, Грузія
Фіксований податок** (lump sum taxation)	<ul style="list-style-type: none"> • облік лише доходів (гранична межа доходів) • база оподаткування: відсутня • ставка: фіксований платіж • щомісячна або щоквартальна звітність • перелік дозволених видів діяльності або професій, обмеження рівня доходів та кількості найманих працівників <p>Висновок: низький рівень адміністративного тягаря та вартості дотримання вимог податкового законодавства, але залишаються питання податкових суперечок та дотримання справедливості (наскільки податкове навантаження є адекватним традиційному податку з доходів фізичних осіб).</p>	Україна, Польща, Угорщина, Росія, Грузія, Азербайджан

	Режим оподаткування є зручним для самозайнятих осіб та підприємців.	
Патент	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність необхідності бухгалтерського обліку, контролю доходів та витрат • база оподаткування: відсутня, але використовується поняття очікуваного або потенційного доходу залежно від виду діяльності • ставка: фіксований платіж або відсоток від бази • разовий платіж (іноді щоквартально) • подання декларації не передбачено • режим обмежено закритим переліком видів діяльності або професій, заборона на використання найманої праці <p>Висновок: мінімальна дискреція (високий рівень відповідності та низька вірогідність податкових суперечок) за максимальну зручність для бізнесу внаслідок простоти адміністрування та незначних витрат часу та коштів платників податку з дотримання вимог податкового законодавства.</p> <p>Найбільш оптимальний режим оподаткування самозайнятих осіб та підприємців, що працюють самостійно та мають незначні доходи.</p>	Росія, Казахстан, Азербайджан

* не рідкими є випадки, коли Єдиний податок (далі - ЄП) віднесено до спеціальних режимів оподаткування (Україна, Хорватія, Чехія, Польща, Італія). ЄП розповсюджений серед малих та середніх підприємств, що використовують найману працю.

** одним з видів фіксованого податку є податок на доведений дохід (tax on imputed profits)

Азербайджан

Фізичні особи, які отримують дохід від непідприємницької діяльності, повинні розраховувати прибутковий податок з отриманого протягом звітного року доходу, тобто з різниці між отриманим оподатковуваним доходом і витратами, дозволеними до відрахування згідно норм Податкового Кодексу⁶. Річний дохід від не підприємницької діяльності оподатковується за наступними ставками:

Сума річного оподаткованого доходу	Сума податку
------------------------------------	--------------

⁶ <http://www.taxes.gov.az/modul.php?name=qanun&cat=3>

до 30 000 манатів	14%
понад 30 000 манатів	4200 манатів + 25% від суми понад 30000 манатів

Розрахована сума податку декларується «Декларацією прибуткового податку» в податковому органі не пізніше 31-го березня року, наступного за звітним і не пізніше цього ж терміну виплачується в державний бюджет.

Індивідуальні підприємці, що отримують дохід від підприємницької діяльності понинні стати на податковий облік в якості платника прибуткового податку та розраховувати суму податку до сплати з отриманого протягом звітного року доходу, тобто з різниці між оподатковуваним доходом і витратами, дозволеними до відрахування, по ставці 20%. При цьому, для підприємців, які отримують документ про заохочення інвестицій, передбачено звільнення від прибуткового податку 50 відсотків доходів протягом 7 років (пп. 102.1.23 Податкового кодексу), повне звільнення від сплати ПДВ та земельного податку. Прибутковий податок сплачується раз у квартал, а по завершенні звітного року проводяться остаточні розрахунки з бюджетом до подання декларації. Фізична особа - індивідуальні підприємці обсяг оподатковуваних операцій яких протягом 12 попередніх місяців перевищує 200 тис. манатів⁷, по завершенні цього періоду протягом 10 днів повинні провести реєстрацію в цілях ПДВ, а після реєстрації виконувати податкові зобов'язання платника податків ПДВ. Фізична особа, зареєстрована для цілей ПДВ, подає відповідну декларацію до податкового органу не пізніше 31-го січня календарного року, наступного за звітним⁸. Підприємці - фізичними особи, підлягають оподаткуванню внесками на соціальне забезпечення за ставками, які варіюються в залежності від виду діяльності та регіону (базова ставка складає 25% від доходу).

Крім загальної системи оподаткування, законодавство надає можливість стати на податковий облік в якості платника **спрощеного податку** (Глава XVII Податкового кодексу), який передбачає застосування ставки 4% в місті Баку або 2% в інших регіонах до обсягу валової виручки, отриманої за надані товари (роботи, послуги), майно та позареалізаційних доходів протягом звітного кварталу. Розрахована сума податку декларується «Декларацією спрощеного податку» не пізніше 20-го числа місяця, наступного після звітного кварталу, і не пізніше цієї ж дати виплачується в бюджет. Фізична особа - платник спрощеного податку звільняється від сплати ПДВ (лише у разі обсягів оподатковуваних операцій за період в 12 попередніх місяців який не перевищує 200 тис. манатів) і прибуткового податку від підприємницької діяльності. Одночасно, Кодексом передбачена окрема категорія осіб, що у примусовому порядку є платниками спрощеного податку (п. 218.4 Податкового кодексу), а саме особи:

- які здійснюють перевезення пасажирів і вантажів (в тому числі за допомогою таксі) на території Азербайджанської Республіки автотранспортними засобами, що перебувають в їх власності або користуванні (за винятком міжнародних перевезень вантажів і пасажирів), або здійснюють такі перевезення за допомогою інших осіб на підставі договору;
- які є операторами і продавцями азартних ігор, що проводяться зі спортивних ігор та змагань;

⁷ 1 AZN = 0.53 EUR

⁸ http://www.taxes.gov.az/modul.php?name=pages&page=beledchi&lang=_rus

- які надають послуги з оренди власних житлових і нежитлових приміщень.

До зазначених осіб встановлений особливий порядок розрахунку податку. Наприклад, спрощений податок з особи, яка здійснює перевезення автотранспортним засобом, розраховується в залежності від характеру перевезення, виду автотранспортного засобу і кількості посадкових місць (п. 220.5 і 220.6 Податкового Кодексу):

Вид перевезень	Одиниця виміру	Сума спрощеного податку за місяць (у манатах)
Послуги з перевезення пасажирів (за винятком таксі), за кількістю сидячих місць:	за 1 сидяче місце	1,8
Послуги з перевезення пасажирів на таксі	за 1 транспортний засіб	9,0
Перевезення вантажів	за вантажопідйомність (за кожну тонну)	1,0

В залежності від місця надання послуг (території здійснення вантажних і пасажирських перевезень) до суми спрощеного податку застосовуються три коефіцієнти (1; 1,5 та 2). Податок виплачується в державний бюджет до закінчення календарного місяця на черговий місяць, квартал, півріччя або рік за власним бажанням платника та за умови отримання в Міністерстві транспорту «Відмітного знаку», що є бланком суворої звітності. Подання податкової декларації особою, що здійснює перевезення автотранспортним засобом, не передбачено.

Таким чином, в Азербайджані для окремих категорій фізичних осіб – підприємців діє один з найсприятливіших спеціальних режимів оподаткування (як за умовами адміністрування, так і за рівнем податкового навантаження).

Болгарія

Оподаткування доходів фізичних осіб регулюються Законом про податки з доходів фізичних осіб (Закон за данъците върху доходите на физическите лица⁹). Особи, оподатковуються в Болгарії в залежності від їх статусу податкового резидента. Болгарські податкові резиденти обкладаються податком на доходи у всьому світі. Як правило, це всі доходи, отримані в результаті господарської діяльності, що здійснюється на території Болгарії, які підлягають оподаткуванню податком з доходів фізичних осіб за ставкою «плоского» податку (плосък данък) у 10%. До індивідуальних підприємців відносяться фізичні особи, які самостійно або спільно з іншими фізичними особами займаються власною справою, здійснюють незалежну

⁹ <http://www.minfin.bg/bg/page/827>

професійну діяльність або займаються іншою самостійною діяльністю. Індивідуальні підприємці, як правило:

- особисто визначають початок, завершення і режим своєї діяльності;
- сплачують обов'язкові внески до фондів соціального страхування (сукупна ставка внесків на соціальне забезпечення становить від 22,7 до 23,4%; на охорону здоров'я - 8%) та особисто відповідальні за їх своєчасну сплату (встановлено обов'язок по сплаті внесків за попередній місяць не пізніше 10-го числа наступного місяця);
- зобов'язані забезпечити своє пенсійне страхування, але також в добровільному порядку можуть застрахувати себе від інших соціальних ризиків, включаючи тимчасову непрацездатність і материнство, за винятком страхування від нещасних випадків на виробництві.

Дохід від підприємницької діяльності включає в себе дохід, отриманий від надання професійних послуг та здійснення підприємницької діяльності, такої як: дохід від ведення бізнесу, авторська винагорода, дохід від сільського господарства, дохід від лісництва, дохід від іншої підприємницької та інших видів діяльності.

У той же час, для фізичної особи законодавством передбачено можливість реєстрації у якості індивідуального підприємця (Єдиноличен търговец або ЕТ) за Законом про комерцію (Търговския закон) та відповідним включенням до Торгівельного реєстру. Діяльність ЕТ оподатковується за ставкою 15% від оподатковуваного прибутку, що розраховується за правилами для юридичних осіб (перевищення доходів над витратами).

У Болгарії відсутні будь-які спеціальні податкові режими або пільги, що надаються суб'єктам малого та середнього бізнесу. Пільги для малих і середніх підприємств обмежені пільгою з ПДВ. На індивідуальних підприємців поширюються такі ж пільги і відрахування, як і на індивідуальних платників податків. Крім того, на індивідуальних підприємців поширюються такі ж правила оподаткування, як і на юридичні особи. Податковий рік в Болгарії збігається з календарним роком. Кожна фізична особа до 30 квітня наступного за звітним року має подавати податкову декларацію. Розрахунок податкової бази та авансових платежів індивідуальними підприємцями та іншими особами, які не працюють за наймом, повинен проводитися щоквартально.

Таким чином, для фізичних осіб в Болгарії діє досить простий за адмініструванням та сприятливий за рівнем податкового навантаження загальний режим оподаткування.

Польща

Оподаткування доходів фізичних осіб регулюється двома законами, тому фізична особа може вибирати між кількома схемами оподаткування¹⁰:

- податок з доходів фізичних осіб від 26.07.1991 року (Podatek dochodowy od osób fizycznych)¹¹, який передбачає оподаткування відповідно до загальних умов:
  - або **за прогресивною шкалою оподаткування**, де у податкову базу включається дохід після вирахування неоподатковуваного доходу і застосування встановлених відрахувань

¹⁰ <http://www.finanse.mf.gov.pl/pl/pit/informacje-podstawowe>

¹¹ Act of 26 July 1991 on personal income tax

Annual taxable income (PLN *)		Tax on column 1 (PLN)	Tax on excess
Over	Not over		
0	85,528		18% of the base less the amount decreasing tax**
85,528		15,395.04	32%

* Polish zloty

** Сума зменшення податку варіюється від 1188 злотих до коефіцієнту 0,01 і повинна бути розрахована індивідуально

При цьому, доходи з нерозкритих джерел оподатковуються за спеціальною ставкою 75%.

- або **за лінейним податком** (zryczałtowany podatek dochodowy) **в розмірі 19%**. Податковою базою для обчислення податку вважається оподатковуваний дохід (тобто виручка, зменшена на витрати, прийняті до відрахування з метою оподаткування). Якщо платник податків застосовує метод розрахунку податку за встановленою ставкою, він позбавляється можливості скористатися більшістю податкових звільнень і відрахувань. Проте, дозволяється застосовувати до відрахування наступні суми:

- із суми доходу - суму збитку, що виник в попередні податкові періоди (у зв'язку із здійсненням підприємницької діяльності);
- із суми доходу – суми що підлягають обов'язковій сплаті (внески на пенсійне страхування, страхування від інвалідності, хвороб і нещасних випадків) та сплачені платником податків;
- із суми податку - суми сплачених в податковому році обов'язкових внесків на медичне страхування.

Вибір цього методу оподаткування відбувається за допомогою письмової заяви платника податків. Податок сплачується щорічно на підставі податкових декларацій та не пізніше 30-го квітня наступного року, але із застосування щоквартальних авансових платежів;

• оподаткуванням за єдиною (фіксованою) ставкою згідно Закону від 20.11.1998 року¹² (o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiągniętych przez osoby fizyczne)¹³. Закон передбачає два режиму оподаткування:

- оподаткування доходів від несільськогосподарської діяльності, зокрема у сфері послуг (ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych), який за своєю суттю є **паушальним (акордним) платіжом з задекларованих доходів**. Оподаткуванню підлягає виручка (а не дохід), тобто в подібних випадках не дозволяється прийняти до відрахування будь-які витрати. Обчислений податок сплачується єдиним платежем. Для цього різновиду податку з доходів встановлено ряд обмежень, зокрема, в залежності від виду діяльності (наприклад не дозволене для бухгалтерів і аудиторів, аптечних закладів, охоронної діяльності, пунктів обміну валют, юристів) і від обсягу доходів (за попередній рік не перевищує суму еквівалентну 250 000 євро). Облік спрощений - враховуються тільки доходи (без вирахування витрат). Ставки

¹² Act of 20 November 1998 on the Lump-sum Income Tax on Certain Revenue Earned by Individuals

¹³ <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19981440930>

податку для різних видів діяльності становлять 20%, 17%, 8,5%, 5,5%, 3% і 2%. Платники податків, які використовують цю форму оподаткування, зобов'язані вести спрощений бухгалтерський облік: облік доходів, облік основних засобів та нематеріальних активів;

- **податкова картка** (karty podatkowej¹⁴), яка є найближчим аналогом українського єдиного податку першої групи. Ставки податку залежать не тільки від виду діяльності, а й від кількості найманих працівників та розміру населеного пункту. Податкова карта звільняє від обов'язку ведення бухгалтерського обліку, подання податкових декларацій і сплати авансових платежів. Сума податку визначається рішенням податкового органу окремо для кожного податкового року. Податок зменшується на суму сплачених платежів за медичне страхування. Платник податків здійснює оплату податку щомісяця (7-й день кожного місяця за попередній місяць і за грудень до 28 грудня поточного фінансового року).

Перераховані вище види доходу не підсумовуються з доходами, отриманими платниками податків від інших джерел (і оподатковуються за прогресивною ставкою). Більш того, доходи, що оподатковуються за фіксованою ставкою, вказуються на окремих деклараціях.

Податок сплачується на дохід фізичної особи, отриманий протягом податкового періоду, який починається 1 січня і закінчується 31 грудня і збігається з календарним роком.

Таким чином, для фізичних осіб в Польщі діє один з найсприятливіших спеціальних режимів оподаткування у Європі, але до недоліків варто віднести багатоваріантність податкового законодавства та його нестабільність.

Румунія

Податок на доходи фізичних осіб (Impozit pe venit) сплачується на доходи, які отримано фізичною особою протягом податкового року, який починається 1 січня і закінчується 31 грудня, тобто звітним роком (або податковим роком) вважається календарний рік. Податком обкладається сукупний дохід фізичної особи, зменшуваний на суму встановлених відрахувань (при розрахунку оподаткованого доходу спочатку визначається сума його сукупного доходу, який включає дохід від усіх джерел, але після того як по відношенні до кожного джерела доходу були застосовані дозволені відрахування, потім до підсумкової суми застосовуються деякі загальні відрахування). Сукупний дохід фізичної особи підлягає оподаткуванню за ставкою 16%. До доходу від індивідуальної підприємницької діяльності відноситься дохід від комерційної діяльності, самостійної незалежної діяльності і дохід від інтелектуальної власності. При розрахунку оподаткованого доходу з суми загального доходу віднімаються встановлені витрати. Фізичні особи, які провадять незалежну діяльність, зобов'язані щоквартально здійснювати авансові податкові платежі, не пізніше 15 числа останнього місяця кожного кварталу. Як правило, платники податків зобов'язані подавати до податкових органів декларацію на доходи, що отримані протягом року, не пізніше 15 травня року, наступного за податковим періодом. Податкові органи розраховують податок на доходи та повідомляють платників податків про суму податку до сплати/ відшкодування та термін сплати. У Румунії відсутні будь-які спеціальні податкові режими для суб'єктів малого та

---

¹⁴ tax card

середнього бізнесу. Однак для мікро-підприємств (чисельність співробітників від 1 до 9 осіб, оборот не перевищує 100 тис. євро) передбачено пільгу з податку на прибуток - можуть використовувати знижену ставку податку (3% з обороту)¹⁵.

Система оподаткування фізичних осіб – підприємців та самозайнятих осіб у Румунії не має особливих переваг (крім плоскої ставки) або недоліків (крім значного рівня корупції).

Фінляндія

Оподаткування фізичних осіб регулюється Законом про прибутковий податок (Tuloverolaki¹⁶) від 30.12.1992, у відповідності до якого дохід обкладається на трьох рівнях: державному, муніципальному та на рівні церкви. Згідно § 9 Закону платники поділяються на дві групи: повна (резидент) або обмежена (нерезидент) податкова відповідальність. Перші сплачують податок з усього всесвітнього доходу, другі - тільки з доходу, отриманого в Фінляндії. Будь-яка підприємницька діяльність у Фінляндії відноситься до активної діяльності (трудової, підприємницької або професійної), а дохід фізичної особи від неї є оподатковуваним доходом. Резиденти сплачують податок з усього отриманого доходу, в незалежності від того, де цей дохід був отриманий. На державному рівні дохід підлягає оподаткуванню за прогресивною шкалою:

У 2017 році до доходу від активної діяльності на державному рівні застосовуються наступні податкові ставки¹⁷:

Оподатковуваний дохід (EUR)		Податок на колонці 1 (EUR)	Податок на перевищення (%)
по	Не більше		
16900	25300	8,00	6,25
25300	41200	533,00	17,50
41200	73100	3,315.50	21,50
73100		10,174.00	31,50

Для цілей сплати муніципального та церковного податку дохід підлягає оподаткуванню за фіксованою ставкою. Ставка муніципального податку залежить від адміністративно-територіальної одиниці та варіюється від 16,5 до 22,5%. Церковний податок сплачується тільки фізичними особами, які є прихожанами Лютеранської, Православної та Угро-німецької церкви (Evangelic Lutheran, Orthodox, and Finnish German). Податок стягується за фіксованою ставкою від 1 до 2,2% в залежності від церковного приходу. Слід зазначити, що в Фінляндії немає істотних податкових кредитів або стимулів для фізичних осіб, що провадять підприємницьку діяльність. Податок сплачується у два етапи: в грудні року, наступного за податковим роком, та в лютому другого року, наступного за звітним роком.

В цілому, податкове навантаження на фізичних осіб є дуже високим поряд із тривірневою системою оподаткування та відсутністю преференційних стимулів.

¹⁵ https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/Lege571_Codfiscal2003_EN.htm

¹⁶ <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535>

¹⁷ <http://taxsummaries.pwc.com/ID/Finland-Individual-Taxes-on-personal-income>

Угорщина

Прибутковий податок (Személyi jövedelemadó) сплачується у відношенні доходів, отриманих фізичною особою протягом року. Авансові платежі повинні сплачуватися на щомісячній або щоквартальній основі. Податкова ставка – плоска, становить 15%, застосовується до консолідованої податкової бази, яка розраховується як сукупний дохід фізичної особи, збільшений на суму внесків на соціальне забезпечення, що складають 27%. Податок підлягає сплаті з доходів, отриманих фізичною особою протягом податкового періоду, який починається 1 січня і закінчується 31 грудня. Оподаткуванню прибутковим податком підлягають всі види доходів фізичних осіб, що зменшені на суму дозволених відрахувань, передбачених національним законодавством. Податкове законодавство Угорщини («Акт про прибутковий податок») визначає різницю між наступними категоріями доходів фізичних осіб: доходи від діяльності, яка не є індивідуальною підприємницькою діяльністю (трудова діяльність); доходи від індивідуальної підприємницької діяльності (незалежна діяльність) та інші доходи. Фізична особа має право претендувати на стандартне вирахування в розмірі 10% з доходів від незалежної діяльності або відрахування в розмірі фактично виготовлених та документально підтверджених витрат, визнаних такими за національним законодавством. Персональні витрати і витрати, пов'язані із здійсненням підприємницької діяльності, визначаються на підставі відповідної документації. Підтвердження понесених витрат в якості витрат, пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності, і тому не підлягають оподаткуванню, входить в обов'язки платника податків. Основними підтверджуючими документами є рахунки і чеки, виписані на ім'я платника податків. Податкові резиденти - індивідуальні підприємці зобов'язані подавати декларації за підсумками року до податкового органу до 25-го лютого року, наступного за звітним роком¹⁸.

Крім загальної системи оподаткування, угорське законодавство надає можливість вибору наступних форм оподаткування приватної ініціативи:

- **спрощений підприємницький податок** (az egyszerűsített vállalkozói adóról¹⁹ або Simplified Entrepreneurial Tax - EVA). Базова умова застосування - загальний річний дохід в попередньому податковому році не перевищує 30 мільйонів форинтів (що дорівнює 162,7 тис. євро). EVA замінює наступні види податків: прибутковий податок, корпоративний прибутковий податок у разі компаній, податок на додану вартість, а також податок на дивіденди. Базою оподаткування EVA є сукупний дохід, отриманий протягом податкового року, який повинен бути змінений за допомогою коригувань, визначених у законі. Ставка податку становить 37% від скоригованої податкової бази. Податок сплачується щоквартально (три авансові внески) та за підсумками року (до 25-го лютого року, наступного за звітним роком);
- **податок з фіксованою ставкою для низько бюджетних підприємств та малого бізнесу, дрібних платників податків** (a kisadózó vállalkozások tételes adójáról és a kisvállalati adóról²⁰ або Fixed-Rate Tax of Low Tax-Bracket Enterprises - KATA). Приватні/індивідуальні підприємці/підприємства повинні платити щомісяця фіксований податок в розмірі 50 або 75 тисяч форинтів

¹⁸ https://en.nav.gov.hu/taxation/taxinfo/summary_individuals.html

¹⁹ Закон XLIII від 12 листопада 2002 року: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=65352.323031

²⁰ Закон CXLVII від 1 жовтня 2012 року: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=155155.323055

(відповідно 163 та 245 євро), у разі підприємства - з кожного зі своїх працівників, за умови реєстрації за ознакою «дрібний платник податків з повним робочим днем». КАТА сплачується щомісячно на 12-й день місяця, що настає за звітним місяцем. Податок не підлягає сплаті у місяці коли платник отримує допомогу внаслідок хвороби або нещасного випадку, допомогу по догляду за дитиною (за дітьми); у разі припинення підприємницької діяльності. КАТА замінює прибутковий податок, податок з дивідендів, податок на прибуток, соціальний внесок, внески на медичне страхування, пенсійні внески, внески на охорону здоров'я і професійний внесок.

Таким чином, для фізичних осіб в Угорщині діє декілька найсприятливіших спеціальних режимів оподаткування.

Росія

Оподаткування фізичних осіб регулюється Податковим кодексом. Податок на доходи фізичних осіб (налог на доходи физических лиц²¹) обчислюється у відсотках (базова ставка - 13%) від сукупного доходу фізичних осіб за вирахуванням підтверджених витрат. Податковим роком вважається календарний рік. Декларація подається до податкового органу за місцем проживання (місцем перебування) фізичної особи не пізніше 30 квітня року, наступного за роком, в якому було отримано відповідний дохід. Термін сплати податку, обчисленого платником податків у податковій декларації - 15 липня.

У рамках загального податкового режиму діє податковий режим для індивідуальних підприємців - фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи. Податкова база в цьому випадку представляє собою різницю між сумами отриманого доходу і професійними податковими відрахуваннями (витрати які пов'язані з підприємницькою діяльністю та які повинні бути документально підтверджені). У разі неможливості документального підтвердження витрат доходи можуть бути зменшені на норматив витрат - 20% від суми доходів, отриманих від підприємницької діяльності (пункт 1 ст. 221 Кодексу). Індивідуальні підприємці повинні вести Книгу обліку доходів і витрат та господарських операцій, а також подавати до податкового органу за своїм місцем проживання податкову звітність (декларація про передбачуваний дохід фізичної особи). Декларація подається не пізніше п'яти днів після закінчення місяця, в якому одержано відповідні доходи. Виходячи з даних декларації, податкові органи тричі на рік обчислюють суми авансових платежів, які підлягають сплаті у термін до 15 липня і 15 жовтня поточного року та до 15 січня наступного року.

Одночасно, російське законодавство надає можливість вибору трьох спеціальних режимів оподаткування фізичних осіб, які звільняють від сплати податку з доходів фізичних осіб; податку на майно фізичних осіб; податку на додану вартість:

- **спрощена система оподаткування²²** (ССО) - особливий порядок сплати податків для представників малого та середнього бізнесу, зокрема індивідуальних підприємців (Глава 26.2 Податкового кодексу РФ). Застосування ССО вимагає виконання певних умов: доходи платника не перевищують 150 млн. рублів (близько 2,3 млн. євро) протягом звітного

²¹ https://www.nalog.ru/rn77/taxation/taxes/ndfl/ndfl_fl/

²² <https://www.nalog.ru/rn77/taxation/taxes/usn/>

періоду; не більше 100 працівників та залишкова вартість основних засобів не перевищує 150 млн. рублів. ССО дозволяє обрати об'єкт оподаткування або дохід, або дохід, який зменшено на величину витрат (доходи мінус витрати). У першому випадку ставка становить 6%, податок сплачується з суми доходів. У другому випадку (дохід, зменшений на величину витрат) - 15%. При цьому регіональними законами можуть встановлюватися диференційовані ставки податку в межах від 5 до 15%. Знижена ставка може поширюватися на всіх платників податків, або встановлюватися для певних категорій;

- **єдиний податок** на доведений (рос. - вменённый) дохід для окремих видів діяльності²³ (ЄПДД), передбачає що при його обчисленні та сплаті розмір реально отриманого доходу значення не має, а платники податків керуються розміром доведеного ним доходу (Глава 26.3 Податкового кодексу РФ). ЄПДД може застосовуватись лише до окремих видів підприємницької діяльності, зокрема: роздрібна торгівля; громадське харчування; побутові послуги; послуги з ремонту, технічного обслуговування та миття автотранспорту; рекламна діяльність; послуги з перевезення пасажирів і вантажів автотранспортом; послуги стоянок. Податковою базою є розрахункова/умовна базова дохідність, що підлягає уточненню на два коригуючих коефіцієнти (показують ступінь впливу того чи іншого фактору на результат підприємницької діяльності, що обкладається єдиним податком). Розрахунок податку здійснюється за формулою: (Податкова база * Ставка податку 15%) - Страхові Внески. Податок не передбачає ведення бухгалтерського обліку, сплачується щоквартально;
- **патентна система оподаткування**²⁴ (ПСО), до якої можуть, на добровільних засадах, приєднатись індивідуальні підприємці, у яких середня чисельність найманих працівників за податковий період та за всіма видами підприємницької діяльності не перевищує 15 осіб та з початку календарного року доходи від реалізації, щодо яких застосовується патентна система не перевищили 60 млн. рублів (Глава 26.5 Податкового кодексу РФ). ПСО на 2017 рік застосовується щодо 63 видів підприємницької діяльності. При веденні декількох видів підприємницької діяльності патент необхідно придбавати на кожен з видів діяльності окремо. Патент видається податковими органами протягом 5 діб на період від одного до дванадцяти місяців включно в межах календарного року. Податкова база - грошовий вираз потенційно можливого до отримання річного доходу по виду підприємницької діяльності, щодо якої застосовується ПСО, що встановлюється на календарний рік законом суб'єкта РФ. Податкова ставка складає 6%.

Таким чином, для фізичних осіб - індивідуальних підприємців в Росії діє чотири режиму оподаткування, до недоліків варто віднести досить запутані умови застосування та адміністрування (чисельні регіональні особливості).

---

²³ <https://www.nalog.ru/rn77/taxation/taxes/envd/>

²⁴ <https://www.nalog.ru/rn77/taxation/taxes/patent/>

Казахстан

Оподаткування фізичних осіб регулюється Кодексом Республіки Казахстан «Про податки та інші обов'язкові платежі до бюджету (Податковий кодекс)»²⁵, за яким фізичні особи, що мають об'єкти оподаткування відповідно до Кодексу, є платниками індивідуального прибуткового податку (ІПП). Об'єкти оподаткування визначаються як різниця між доходами, що підлягають оподаткуванню, з урахуванням вилучень та податкових відрахувань, передбачених розділом 6 Кодексу. Доходи платника податку оподатковуються за ставкою 10%. Податковим періодом є календарний рік, з 1 січня по 31 грудня. Індивідуальні підприємці здійснюють розрахунок ІПП самостійно, шляхом застосування ставки до доходу, зменшеному на суму витрат, визначеними за правилами корпоративного прибуткового податку, а також на суму збитків попередніх податкових періодів. Декларація з індивідуального прибуткового податку подається до податкових органів за місцем сплати податку щоквартально не пізніше 15 числа другого місяця, що настає за звітним кварталом.

Податковий кодекс передбачає існування спеціального податкового режиму для суб'єктів малого бізнесу (Глава 61 Кодексу). Суб'єктами малого бізнесу визнаються індивідуальні підприємці і окремі юридичні особи. Фактично спеціальний податковий режим для суб'єктів малого бізнесу включає до себе:

- **спеціальний податковий режим на основі патенту**, який застосовують лише індивідуальні підприємці, які відповідають наступним умовам: не використовують працю працівників; здійснюють діяльність у формі приватного підприємництва та граничний дохід яких за податковий період не перевищує 300-кратного мінімального розміру заробітної плати (з 1 січня 2017 року 24 459 тенге або 68,3 євро), встановленого законом про бюджет, що діє на 1 січня відповідного фінансового року. Для застосування режиму на основі патенту в податковий орган за місцем знаходження індивідуальним підприємцем подається Розрахунок вартості патенту, до якого включаються належні до сплати суми індивідуального прибуткового податку, соціального податку, обов'язкових пенсійних внесків і соціальних відрахувань. При цьому, обчислення сум індивідуального прибуткового податку і соціального податку, які включаються до вартості патенту, проводиться шляхом застосування ставки в розмірі 2% до об'єкта оподаткування (базові ставки зазначених податків складають відповідно 10% та 11%). Сплата вартості патенту здійснюється авансом, до подання розрахунку вартості патенту та у строки передбачені загальнозастосованим порядком. За умови припинення підприємницької діяльності до закінчення терміну дії патенту сума сплачених податків поверненню не підлягає;

- **спеціальний податковий режим на основі спрощеної декларації**, який можуть застосовувати індивідуальні підприємці, у яких гранична середньооблікова чисельність працівників становить 25 працівників (включаючи самого підприємця) та граничний дохід за податковий період становить 1400-кратний мінімальний розмір заробітної плати (34,24 млн. тенге, що дорівнює 95-96 тис. євро). Податковим періодом є півріччя. Об'єктом оподаткування є дохід, що складається з усіх видів отриманих доходів в Республіці Казахстан і за її межами, з урахуванням відповідних коригувань. Обчислення податків на основі спрощеної декларації здійснюється платником податку самостійно шляхом застосування до об'єкта оподаткування ставки в розмірі 3%.

²⁵ https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30366217#pos=0;0

Таким чином, для фізичних осіб у Казахстані існує три порядку обчислення і сплати податків, а також подання податкової звітності:

1) загальновстановлений порядок;

2) спеціальний податковий режим на основі патенту;

3) спеціальний податковий режим на основі спрощеної декларації.

І хоча останні два режими є досить привабливими за рівнем податкового навантаження, але мають досить складні для платників правила дотримання.

Білорусь

Оподаткування фізичних осіб регулюється Податковим Кодексом²⁶, яким встановлено що платниками прибуткового податку з фізичних осіб визнаються фізичні особи, а білоруськими індивідуальними підприємцями визнаються фізичні особи, зареєстровані як приватні підприємці в Республіці Білорусь (ст. 19 та 152 Податкового кодексу). Податковим періодом прибуткового податку визнається календарний рік, а звітними періодами для індивідуальних підприємців визнаються квартал, півріччя, дев'ять місяців календарного року і календарний рік. При визначенні розміру податкової бази платник має право застосувати так звані стандартні, соціальні, майнові та професійні податкові відрахування. Базова ставка податку складає 13%. Податкова декларація (розрахунок) подається платниками не пізніше 1 березня року, що настає після закінчення податкового періода. Самозайняті особи та приватні підприємці несуть відповідальність за сплату внесків на пенсійне страхування в розмірі 29% і соціальне страхування в розмірі 6% з їх обчисленого доходу на щорічній основі (до 1 березня року, наступного за звітним). Але, у разі відсутності доходів, суми внесків не є нульовими, а повинні бути сплачені на основі розміру мінімальної заробітної плати, яка діяла протягом звітного року.

Особливі режими оподаткування фізичних осіб передбачають:

- податок при спрощеній системі оподаткування²⁷ (Глава 34 Податкового кодексу), передбачає для індивідуальних підприємців можливість реєстрації платником податку у разі дотримання наступних критеріїв: чисельність працівників - не більше 100 чоловік та валова виручка за рік не більше 1 159 800 білоруських рублів²⁸. ССО замінює більшість податків, крім податків на імпорт, податку на додану вартість (за умови перевіщення обсягів валової виручки протягом року у 1 058 400 білоруських рублів), окремих сборів та мит. Об'єктом оподаткування податку при спрощеній системі визнається валова виручка від реалізації товарів (робіт, послуг). Ставки податку встановлюються в таких розмірах: 5% - для платників, які не сплачують податок на додану вартість; 3% - для платників, що сплачують ПДВ. ССО передбачає спрощену форму обліку та звітності (Книга доходів та витрат). Податковий період - календарний рік, звітним періодом визнається календарний місяць або квартал (в залежності від звітного періоду сплати ПДВ). Податкова декларація подається не пізніше 20-го числа місяця, що настає за звітним періодом. Сплата податку проводиться не пізніше 22-го числа місяця, що настає після закінчення звітного періоду;

²⁶ http://www.minfin.gov.by/ru/tax_policy/tax_codex/

²⁷ http://www.minfin.gov.by/tax_policy/tax_system/doc/5004d73e69634a13.html

²⁸ за курсом 0.4729 EUR за 1 BYR

- **єдиний податок з індивідуальних підприємців та інших фізичних осіб**²⁹ (Глава 35 Податкового кодексу), передбачає що платниками є як індивідуальні підприємці, так і фізичні особи, що не провадять підприємницьку діяльність. Спеціальний режим діє лише для окремих видів діяльності: перелік для індивідуальних підприємців наразі включає 40 видів дозволеної діяльності, зокрема сферу послуг; для фізичних осіб такий перелік включає 13 видів діяльності (ст. 295-296 Податкового кодексу). Платники єдиного податку звільняються від сплати прибуткового податку з фізичних осіб, ПДВ, екологічного податку, податку за видобуток природних ресурсів, від місцевих податків і зборів.

Індивідуальні підприємці повинні вести облік валової виручки від реалізації товарів (робіт, послуг), а також облік товарів, в тому числі сировини і матеріалів, основних засобів. Податкова база розраховується виходячи з здійснюваних видів діяльності та (або) кількості торгових об'єктів (місць), валової виручки, а також тривалості звітного періоду. Розміри ставки податку визначаються за рішеннями обласних та міських Рад депутатів. У той же час, кодексом встановлені «верхній» та «нижній» поріг розмірів ставок для кожного виду діяльності (у межах від 1,69 до 534,85 рублів за місяць). До ставок використовується значна кількість понижуючих коефіцієнтів (від 0,2 до 0,5). Звітним періодом єдиного податку визнається календарний місяць, в якому здійснюється діяльність (крім індивідуальних підприємців, які провадять діяльність або по одному виду діяльності, або використовують не більш одного торгового об'єкту, та для яких може (за вибором платника) бути обраний звітний період - календарний квартал). Податкова декларація подається індивідуальними підприємцями в податковий орган за місцем податкового обліку не пізніше 1-го числа звітного періоду. Сплата єдиного податку здійснюється індивідуальними підприємцями щомісяця не пізніше 1-го числа звітного місяця; а фізичними особами, які не здійснюють підприємницьку діяльність, - до початку реалізації товарів (робіт, послуг). Слід зазначити, що єдиний податок є найближчим аналогом українського єдиного податку 3-ої групи.

Таким чином, у Білорусі фізичні особи можуть обрати декілька сприятливих режимів оподаткування (від загального до спеціальних), які поряд із незначним податковим навантаженням є досить не обтяжливими за правилами дотримання, за виключенням необхідності сплати пенсійних та соціальних внесків навіть у разі відсутності діяльності.

Хорватія

Новий Закон про прибутковий податок (Zakon o porezu na dohodak³⁰) вступив у дію з 01.01.2017 року. Згідно нього, дохід визначається як різниця між доходами податкового періоду і витрат, понесених в тому ж податковому періоді, та відповідних коригувань. Окреме визначення зроблено щодо доходу від самозайнятості - доходи від ведення малого бізнесу або діяльності що є рівною йому; доходи від незалежних професій і доходи від сільського і лісового господарства. Самозайняті особи повинні бути внесені до реєстру платників прибуткового податку і визначати дохід на основі даних відображених у Бізнес-книзі (Poslovne knjige). Податкові збитки можуть впливати на суму доходу лише протягом п'яти наступних податкових періодів. Податок визначається і виплачується за календарний рік (податковий період). Податок підлягає сплаті в розмірі 12% від оподаткованого доходу до суми 2,200

²⁹ http://www.minfin.gov.by/upload/np/acts/nk_osobennaja_chast.pdf

³⁰ http://www.porezna-uprava.hr/hr_propisi/_layouts/in2.vuk.sp.propisi.intranet/propisi.aspx?id=pro1623

HRK³¹; 25% - від різниці між податковою базою 2,200 та 13,200 HRK; 40% - вище 13,200 HRK. Ставка податку може бути скорегована органами місцевого самоврядування - міста і муніципалітети в Хорватії можуть стягувати додатковий податок відповідно до спеціальних законів³² (ставка коливається у діапазоні 10-18%). Самозайняті особи підлягають оподаткуванню внесками на соціальне забезпечення відповідно до спеціальних правил (охоплює пенсію – базова ставка 20%, здоров'я і страхування на випадок безробіття).

Окремою схемою оподаткування самозайнятих осіб виступає механізм сплати податку у вигляді одноразової суми на основі оцінки податкових органів (UTVRĐIVANJE PAUŠALNOG POREZA). Сума єдиного/плоского платежу сягає³³:

Загальна виручка	Сума єдиного/плоского платежу
До 85 000	1 530
Від 85 000,01 до 115 000	2 070
Від 115,000,01 до 149 500	2 691

Для цього платник повинен відповідати двом критеріям: не бути платником податку на додану вартість (відповідно до Закону про ПДВ) та мати щорічні надходження від своєї діяльності, яка не перевищує розмір встановлений Законом про ПДВ для обов'язкової реєстрація в системі ПДВ (300 000 HRK, що складає 39 тис. євро). Такий платник податків веде лише облік отриманих сум (за формою PO-SD) та не зобов'язаний вести Бізнес-книгу і подавати річну податкову декларацію щодо цього доходу (стаття 44 Закону).

В Хорватії на даний час діє (у складі загальної системи оподаткування) один з найсприятливіших за рівнем оподаткування та простіших за правилами дотримання режимів оподаткування для фізичних осіб, що мають незначні доходи.

Чехія

Чеські податкові резиденти – фізичні особи, згідно норм Закону про податок з прибутків (o daních z příjmů № 586/1992), підлягають оподаткуванню податком з доходів фізичних осіб (Daň z příjmů fyzických osob) за єдиною ставкою 15%, яку запроваджено з 2008 року³⁴. До доходів від самостійної діяльності (§7 Закону) віднесено доходи від сільськогосподарського виробництва, лісового та водного господарства; доходи від комерційної діяльності; доходи від іншого бізнесу, що потребують бізнес-ліцензії; доходи від здачі в оренду майна; доходи від виконання професійних послуг. Податкова база розраховується як доходи зменшені на витрати для їх досягнення, забезпечення та підтримання. При цьому, законодавством надається можливість відмовитись від ведення обліку витрат. У цьому випадку фізична особа може претендувати на витрати в частині:

³¹ 1 HRK = 0.13 EUR

³² Закон про місцеві податки (Zakon o lokalnim porezima)

³³ <http://www.obrtnicka-komora-zadar.hr/podsjetnik1/pausalno-oporezivanje-obrtnicke-djelatnosti>

³⁴ <http://www.financnisprava.cz/cs/dane/danovy-system-cr/popis-systemu>

- а) 80% доходів від сільського господарства, лісового і водного господарства, і доходів від підприємницької майстерності; максимум який може бути застосований до суми витрат складає 1 600 000 крон³⁵;
- б) 60% доходу від комерційної діяльності; максимум до суми витрат - 1 200 000 крон;
- в) 30% доходу від здачі активів в оренду, включених в бізнес-активи; максимум до суми витрат - 600 000 крон.
- г) 40% інших доходів від самостійної діяльності; максимум до суми витрат - 800 000 крон.

В рамках загальної системи оподаткування фізичним особам, що здійснюють ведення бізнесу без співробітників та мають річний обсяг доходу протягом безпосередньо попередніх трьох років який не перевищує 5 мільйонів крон (біля 190 тис. євро), надається можливість на сплату **єдиного** (разового) **податку** (Daň stanovená paušální částkou, §7a Закону). Для цього платник повинен звернутись до податкового органу (не пізніше 31 січня поточного податкового періоду) із запитом, який містить дані щодо очікуваного доходу та витрати на ці доходи (předpokládané výdaje), інші факти, що мають відношення до визначення єдиного податку. Платник єдиного податку зобов'язаний зберігати звіти про розмір доходу, дані про суми дебіторської заборгованості та вести облік основних засобів, які використовуються за для здійснення підприємницької діяльності. Якщо платник сплачує податок на додану вартість, він зобов'язаний вести облік відповідно до спеціального закону , що регулює ПДВ. Єдиний податок сплачується не пізніше 15 грудня поточного податкового періоду. Податковий період з податку на доходи фізичних осіб - календарний рік. Одночасно із ПДФО стягується «внесок солідарності» в розмірі 7% від доходу: валового доходу від зайнятості або доходів від самозайнятості за вирахуванням податкових збитків³⁶.

В Чехії, у складі загальної системи оподаткування, діє досить сприятливий за правилами дотримання (1 розрахунок + 1 платіж на рік) режим оподаткування фізичних осіб, що мають незначні доходи.

Італія

Основний податок, що стягується з фізичних осіб є прибутковий податок, також відомий як Imposta sui redditi delle persone fisiche. В Італії, людина має справу з наступними рівнями податку на дохід: національний, регіональний та муніципальний. Регіональний податок з доходів залежить від регіону проживання та коливається у діапазоні від 1,23% до 3,33%. Муніципальний податок також залежить від муніципалітету проживання та становить від 0% до 0,8%. Податкові зобов'язання на національному рівні розраховується за прогресивною шкалою:

³⁵ 1 євро (EUR) = 26.32 крон (CZK)

³⁶ <http://taxsummaries.pwc.com/ID/Czech-Republic-Individual-Taxes-on-personal-income>

Оподатковуваний дохід (EUR *)		Податок на перевищення (%)
по	Не більше	
0	15000	23
15001	28000	27
28001	55000	38
55001	75000	41
75001		43

Самозайняті особи сплачують соціальні внески за «окремим режимом соціального забезпечення» (Gestione Separata Inps) за ставками 24%; 25,72% або 32,72%, що застосовуються до межі 100 324 євро (на 2017 рік)³⁷. Одночасно для фізичних осіб - суб'єктів малого бізнесу з 2015 року існує можливість сплати податку за фіксованою ставкою³⁸ (regime forfettario), що передбачає значні спрощення для цілей бухгалтерського обліку, а також дозволяє застосовувати спрощений режим визначення оподаткованого прибутку за формулою: сума доходів * коефіцієнт рентабельності (залежить від виду діяльності за кодом Ateco) * ставка фіксованого податку 15%. Вимоги до суб'єктів режиму: ліміт доходів і платежів від € 25 000 до € 50 000 в залежності від роду занять, витрати на найманих працівників не більше € 5 000 та загальна вартість засобів виробництва не більше ніж € 20 000³⁹. Фіксований податок сплачується замість прибуткового податку всіх рівней та податку на додану вартість. Особи, які бажають сплачувати фіксований податок зобов'язані надіслати спеціальне електронне повідомлення до податкових органів у строк до 28 лютого поточного року.

Таким чином, в Італії для фізичних осіб - підприємців, що мають незначні доходи, діє досить простий режим оподаткування за фіксованою ставкою. Але до недоліків національної податкової системи слід віднести досить запутані процедури та правила адміністрування податків, багаточисельні регіональні особливості.

Грузія

Оподаткування фізичних осіб регулюється Податковим Кодексом⁴⁰ (Глава XI), яким встановлено що об'єктом оподаткування прибутковим податком визнається оподатковуваний дохід, який визначається як різниця між сукупним доходом, отриманим протягом календарного року, і сумою передбачених Податковим кодексом відрахувань за цей період. Фізичними особами-підприємцями визнаються індивідуальні підприємці у відповідності до статей 2 та 3 Закону «Про підприємців». Дохід фізичних осіб, що підлягає оподаткуванню, оподатковується за ставкою 20%.

Одночасно, грузинське законодавство передбачає три спеціальних режиму оподаткування фізичних осіб, що поширюються:

³⁷ <http://taxsummaries.pwc.com/ID/Italy-Individual-Other-taxes>

³⁸ <http://www.agenziaentrate.gov.it/wps/portal/entrate/home>

³⁹ <https://www.danea.it/blog/regime-forfettario-requisiti/#requisiti>

⁴⁰ <http://www.mof.ge/en/4679>

- **на фізичних осіб зі статусом мікробізнесу** (ст. 83-87, 93-95 Податкового кодексу) та який може присвоюватися фізичним особам, які не використовують працю найнятих осіб і самостійно здійснюють економічну діяльність, від якої вони одержують сумарний сукупний дохід протягом календарного року що не перевищує 30 000 ларі⁴¹ (біля 11 тис. євро). Спеціальний режим не розповсюджується на платників податку на додану вартість. Статус мікробізнесу підтверджується Сертифікатом мікробізнесу, що видається податковим органом. Фізичні особи зі статусом мікробізнесу не платять прибутковий податок, але, одночасно, зобов'язані вести облік первинних податкових документів та зберігати їх;

- **на фізичних осіб - підприємців зі статусом малого бізнесу** (ст. 88-95 Податкового кодексу) - може надаватися особам, що отримують сукупний дохід від економічної діяльності протягом календарного року, який не перевищує 100 000 ларі. Статус платника підтверджується Сертифікатом малого бізнесу, що видається податковим органом. Існує вимога щодо обов'язкового використання контрольно-касових апаратів (ККА). Застосування до фізичної особи - підприємця тричі санкції за невикористання ККА протягом календарного року призводить до втрати статусу малого бізнесу. Оподатковуваний дохід малого бізнесу підлягає оподаткуванню за ставками або 5%, або 3% за наявності документів, що засвідчують витрати пов'язані з отриманням сукупного доходу в розмірі 60% від сукупного доходу. Статус малого бізнесу звільняє від необхідності ведення обліку доходів, але є вимога ведення спеціального Журналу обліку витрат (регулюється наказом Міністра фінансів Грузії). Подання декларації фізичними особами - підприємцями зі статусами *мікробізнесу* та малого бізнесу здійснюється до 1 квітня року, наступного за звітним. Фізичні особи - підприємці зі статусом малого бізнесу зобов'язані внести до бюджету чотири поточні платежі у розмірі 25 відсотків від суми річного податку за минулий рік у строк не пізніше 15 травня; 15 липня; 15 вересня та 15 грудня;

- **на осіб зі статусом платника фіксованого податку** (статті 95¹-95⁶ Податкового кодексу). Платником фіксованого податку може бути особа, яка не є платником податку на додану вартість та здійснює один вид або більше одного виду діяльності, що обкладається фіксованим податком. Перелік видів діяльності та ставка податку встановлюється Урядом. Ставка фіксованого податку може бути в межах від 1 ларі до 2000 ларі на один об'єкт оподаткування, або 3% доходів від діяльності. Статус платника підтверджується Сертифікатом платника фіксованого податку, що видається податковим органом. Платник фіксованого податку не сплачує поточні платежі та зобов'язаний виписуючи первинний податковий документ, вказати в документі статус платника, а у разі виписування йому або їм первинного податкового документа зберігати вказаний документ.

Таким чином, в Грузії для окремих категорій фізичних осіб – підприємців діють три сприятливих спеціальних режимів оподаткування (як за умовами адміністрування, так і за рівнем податкового навантаження), один з яких (статус мікробізнесу) взагалі не передбачає оподаткування (лише один звіт на рік).

---

⁴¹ 1 євро (EUR) = 2,72 ларі (GEL)

Можливі опції для України

Існуюча в Україні система спрощеного оподаткування (ССО) є доволі сприятливою порівняно з іншими країнами, та створює загалом непогані можливості для тих самозайнятих осіб, що працюють на постійній основі, і для яких така діяльність є основною. Але існує проблема негнучкості строків переходу на ССО та неможливість робити це епізодично, за потреби. З цієї причини, отримувати додаткові до основної роботи заробітки на нерегулярній (наприклад, сезонній) основі в легальному секторі для самозайнятих осіб може бути обтяжливо та невигідно, тому цей сектор залишається в «тіні». На додаток до цього, певна частина самозайнятих не бажає реєструватися офіційно, бо побоюється перевірок. Для добровільної легалізації треба запропонувати відповідним економічним суб'єктам привабливу пропозицію, яка б могла водночас приносити помірні бюджетні надходження. Такою пропозицією є, відповідно до міжнародного досвіду, патентна форма оподаткування.

За економічним змістом, патент не відрізняється від фіксованого податку (1-2 гр. ССО в Україні). Але з юридично-адміністративної точки зору, придбання патенту може бути гранично простою процедурою, яка поєднує автоматичну тимчасову реєстрацію ФОП з податковою реєстрацією, а припинення підприємницької діяльності по завершенню його дії відбувається взагалі автоматично.

Хоча за своїми юридичними наслідками придбання патенту не відрізняється від тимчасової реєстрації ФОП з одночасною податковою реєстрацією та обранням ССО, але, ймовірно, може сприйматися спокійніше, позаяк з патентом не асоціюються податкові перевірки. Більше того, такі перевірки (окрім власне наявності дійсного патенту під час ведення діяльності) мають бути прямо заборонені, оскільки відсутній предмет аудиту. Патент, також, не потребує жодної звітності. Привабливою може бути зроблена і гнучкість по термінам: концептуально, ніщо не заважає купувати патент у будь-який день року з початком роботи миттєво; і на будь-який термін, в широких межах від одностороннього (але, напевне, в обмеженій кількості на рік, або з певною фіксованою платою за оформлення) до річного. В Україні такий вид оподаткування може бути впроваджено достатньо швидко та успішно, оскільки по відношенню до доходів фізичних осіб діє ефективна система кодів ДРФО.

Окрім цього, існуюча система ССО передбачає обмеження за річними доходами. Таке обмеження переслідує легітимну мету, однак створює необхідність обліку виручки, що, до певної міри, суперечить самій меті спрощеного оподаткування (полегшення адміністрування та усунення необхідності контролю фінансових показників). Це обмеження є обтяжливим для добросовісного бізнесу, одночасно з тим не становлячи великої перепони для недобросовісного - адже платники податку мають можливість приховувати виручку, особливо у відношенні до продажів з готівковою формою розрахунку. Тому вбачається доцільним розглянути можливість скасування цього обмеження для патентної форми оподаткування. При цьому, патентна форма оподаткування не повинна стати доступною середньому та великому бізнесу через комбінацію наступних заходів:

- діяльність має здійснюватися самозайнятою фізичною особою самостійно, без залучення найманих працівників і, навіть, членів сім'ї
- покупцями можуть виступати виключно фізичні особи (безпосередньо, або через посередництво технологічних платформ)
- види діяльності мають бути обмежені тими, що напевне не можуть приносити доходи, які перевищують максимальний дозволений рівень 1 гр. ССО

Водночас, поточні обмеження для 1-ої групи ССО виключають такі традиційні форми самозайнятості, як надання репетиторських послуг, послуг легкового пасажирського транспорту, послуг макіяжу, дрібна роздрібна торгівля поза організованими ринками, тощо – їх треба переглянути, як для самої 1 гр., так і для патентної форми.

Враховуючи динамічний розвиток економіки та виникнення нових форм господарської діяльності, які держава не може передбачити, можна розглянути можливість введення “негативного переліку” (види діяльності, для яких патентна форма оподаткування недоступна) замість поточного “позитивного переліку”, однак із збереженням основних принципів, перерахованих вище. При цьому види діяльності, які можуть з високою ймовірністю приносити доходи, що перевищують максимальний дозволений рівень 1 гр. ССО мають негайно вноситися до «негативного списку» - механізм такого внесення має бути чітко виписаний у законі.

Вартість патенту має включати в себе усі відповідні види платежів, які мав би сплачувати ФОП – власне єдиний податок, ЄСВ, а також певну оцінку (скоріше, символічну – адже реальних надходжень по цій статті немає) ПДВ при придбанні послуг у нерезидента (п. 180.2 ст. 180 ПКУ).

Щодо конкретної форми, то існує низка опцій, які мають свої переваги та недоліки.

1. «Нульова» група ССО

Створення відокремленої групи ССО, або окремого підрозділу ПКУ, виглядає логічно, та спрощує розуміння закону для тих, хто з ним вперше стикається. У визначенні такої групи можна прописати вимоги до тих, хто нею може користуватися, які можуть відрізнятися від таких для 1 гр. ССО, та зібрати усі інші необхідні специфічні положення, як-от, щодо терміну дії, тощо. При цьому не потрібно вносити зміни у законодавство, яке стосується вже діючих груп.

Утім, впровадження ще однієї групи спрощеної системи розширює, а, отже, ускладнює законодавство. Окрім того, попри доцільність та фіскальну виправданість, таку норму важко буде провести політично, зважаючи на безперестанні спроби ліквідувати або вихолостити ССО як таку. Однією з можливостей є доповнення до ПКУ в частині оподаткування самозайнятих осіб (як частини загальної системи оподаткування)

2. Форма оподаткування «самозайнятих осіб» за визначенням ПКУ з певними уточненнями та обмеженнями. Виписана у діючому законодавстві система оподаткування самозайнятості є дещо спрощеним різновидом загального режиму. Відтак, вона є складною та ризикованою, і може застосовуватися хіба що висококваліфікованими та високооплачуваними самозайнятими юридично грамотними професіоналами – юристами, аудиторами, тощо. Можна ввести спрощену, патентну, форму з обмеженнями по видам діяльності та оборотам, і розраховану на самозайнятих осіб без юридичної кваліфікації, які надають послуги виключно фізичним особам.

3. Форма застосування 1 гр. ССО

Патент може бути формою застосування 1 гр. ССО. В такому разі, заявка на купівлю патенту має бути, за законодавством, одночасно і заявою на тимчасову реєстрацію ФОП, і заявою про вибір 1 гр. ССО. Також, доведеться внести певні зміни у законодавство щодо процедур і термінів переходу на ССО та виходу з неї – адже патент може бути придбаний та, відповідно, закінчений у будь-які календарні терміни, без прив'язки до кварталів. Але в такому разі треба розширити перелік видів діяльності, дозволених для 1 гр. ССО, що може бути

проблематично. Також залишається відкритим питання співпраці з технологічними платформами.

4. Форма застосування 1 та 3 гр. ССО

Якщо обирається варіант використання патентів у якості форми застосування діючих груп ССО, то можна розглянути можливість її модифікації для 3 гр. у разі, якщо підприємець отримує кошти виключно у безготівковій формі. У такому варіанті, патент мав би видаватися одразу в комплекті із спеціальним картковим рахунком, з якого, у разі надходження коштів, 5% автоматично списуються на користь Держказначейства у якості єдиного податку. Така форма може бути привабливою для тих, хто надає послуги через технологічні платформи (таксі, побутові послуги) та розповсюджувачів у системах мережевого маркетингу. Також, наявність такої привабливої можливості виступатиме додатковим стимулом для переходу на безготівкові розрахунки при наданні послуг фізичним особам, «декешизації».

Така форма має бути обмеженою за обсягами доходів на рівні 1 гр., оскільки, як і для 1 гр. йдеться про самозайнятність, без використання найманої праці, і (в даному разі) виключно в сфері послуг. Тоді її можна було б застосовувати і в тих випадках, коли оплата безпосередньо поступає від юридичних осіб (наприклад, від технологічних платформ, або при реалізації товарів у системі мережевого маркетингу), з відповідними запобіжниками проти можливих зловживань.

Альтернативним варіантом може бути перегляд ст. 298 ПКУ з запровадженням гнучких часових термінів реєстрації платником єдиного податку, та можливістю це робити неодноразово протягом року. Також, варто запровадити спрощену форму реєстрації, яка б одночасно виступала як заявка на перехід на відповідну форму єдиного податку. Проте, подібні новації в такому разі стосуватимуться усієї ССО, в тому числі, можуть мати небажані наслідки. Окрім того, залишається питання звітності – і, відповідно, можливих санкцій в разі помилок чи несвоєчасної подачі. Нарешті, такий варіант не вирішує проблему «ірраціонального» небажання реєструватися та контактувати з податковими органами.

Також, альтернативою може бути запровадження безподаткового режиму для самозайнятих у тих сферах, які практично неможливо (принаймні, недоцільно) контролювати, і де доходи априорі не можуть бути значними – як-от, пасажирські перевезення власним легковим автомобілем, надання побутових послуг на дому, репетиторство, тощо. Проте, таку пропозицію навряд чи можливо провести політично, хіба що на вістрі економічної кризи, оскільки вона тягне певні бюджетні втрати (частина з тих, хто сьогодні сплачує єдиний податок та ЄСВ на першій групі ССО перейдуть на безподатковий режим), і не обіцяє жодних надходжень. Втім, можливо, варто спробувати і такий підхід, адже можливі бюджетні втрати в даному випадку є невеликими: всі підприємці першої групи з відповідними (насправді – дещо ширше визначеними⁴²) видами діяльності сплатили у 2016 р. близько 100 млн. грн. ЄП та ЄСВ⁴³.

---

⁴² Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту, Освіта, Надання інших видів послуг

⁴³ Точніше підрахувати за наявними даними неможливо, оскільки невідомо, яку частку складають пенсіонери, які звільнені від сплати ЄСВ

Проблеми, які належить вирішити

Робота через технологічну платформу з використанням безготівкового розрахунку

Як вже було зазначено вище, використання технологічної платформи як посередника між самозайнятими особами, які надають послуги на нерегулярній основі, та клієнтами є суспільно-корисним, а надто коли при цьому використовуються безготівкові платежі. При цьому, діяльність за патентом має бути обмежена наданням послуг фізичним особам, в іншому разі це може з великою ймовірністю спричинити хвилю зловживань, які дискредитують ідею та приведуть до втрат бюджету. Але отримуючи оплату від фірми, що виступає поередником, самозайнята особа формально вступає у безпосередні відносини з юридичною особою (технологічною платформою), а не з клієнтом – фізичною особою. Це не є проблемою при готівковій оплаті, яка поступає безпосередньо від клієнта. Однак більш прогресивна оплата за допомогою платіжних систем через Інтернет призводить до колізії. Її можна розв'язати наступними способами.

1. Клієнт сплачує безпосередньо на рахунок самозайнятої особи. Це не є прийнятним як з точки зору складності організації процесу, так і з точки зору довіри: оскільки у такий спосіб самозайнята особа отримує можливість знімати з картки клієнта оплату, цим неодмінно скористаються шахраї – і клієнти це чудово усвідомлюють. Фірма з усталеною репутацією та набагато більшими можливостями контролю є більш надійним партнером.

Окрім цього, клієнт далеко не завжди згоден бути ідентифікованим. Це є неунікненним при купівлі послуг на дому у клієнта, але для таких послуг як перевезення, чи, наприклад, при продажі комп'ютерних програм через «маркети» (Google Play, Apple Store, Microsoft Store чи інші подібні платформи) користувач скоріше не бажає ідентифікації. Зрештою, дані банківських карт є персональною інформацією, робота з якою регулюється відповідним Законом України з усіма відповідними обов'язками та ризиками, що покладаються на самозайняту особу. За таких умов застосування безготівкових розрахунків стає неприйнятним.

2. Доведення (в судовому порядку чи в інший спосіб), що безготівкові платежі з рахунку технологічної платформи є, насправді, надходженнями від клієнтів – фізичних осіб. Таке рішення чи роз'яснення треба отримувати індивідуально щодо будь-якої окремої фірми, і доводити до кожної самозайнятої особи, що співпрацює з такою фірмою. Це ускладнює ведення бізнесу, перешкоджає здоровій конкуренції між технологічними платформами – зокрема, дозволяє потенційним недобросовісним компаніям, пов'язаним з корумпованими чиновниками, монополізувати ринок; а також відштовхує самозайнятих осіб від легалізації. Таким чином, основна перевага патентної форми по-більшості нівелюється.

3. Введення до законодавства поняття «технологічні платформи» як такої, що виступає посередником (в тому числі, фінансовим) між самозайнятими особами та клієнтами – фізичними особами. Така компанія має відповідати певним характеристикам та нести відповідальність за дотримання умов патенту. В такому випадку, наявність у самозайнятої договору з технологічною платформою має бути незаперечною достатньою підставою для визнання безготівкових платежів від такої компанії – платежами від фізичних осіб. Усі питання з цього приводу мають вирішуватися, відповідно, саме з компанією, а не самозайнятою особою. Така опція вирішує проблему, але потребує більш глибоких змін до законодавства, з відповідними ризиками.

4. Створення спеціального типу транзитного банківського рахунку з розщепленням надходжень на дві частини:

a. Перерахування на картку самозайнятої особи, що безпосередньо надає послугу (за автоматично сгенерованим дорученням технологічної платформи)

b. Відрахування оплати за послуги диспетчерської компанії на її користь

Це також потребуватиме законодавчих змін, але іншого роду. Зате, подібний механізм може одночасно вирішити і інші проблеми, зокрема з роботою технологічних платформ-нерезидентів. Питання потребує додаткового вивчення.

Продаж товарів та послуг іншим ФОП

Одним з можливих видів зловживань може стати використання патентної форми самозайнятості для приховування трудових відносин ФОП з найманими працівниками. При цьому формально послуги надаються фізичній особі, але де-факто – не як домогосподарству, а як бізнесу. Проблема ускладнюється тим, що навіть при безготівковому розрахунку фінанси ФОП як мікробізнесу принципово неможливо розмежувати з особистими, тож оплата з карткового рахунку підприємця є цілком легальною. Ця проблема потребує додаткового аналізу та вирішення. Але попередньо можна оцінити її як не дуже актуальну, оскільки йдеться про обмежений перелік спеціальностей; а, з іншого боку – значна кількість найманих працівників наразі працевлаштована повністю нелегально, і патентна форма може стати для частини з них можливістю для компромісної детінізації.

Проблема ЄСВ

Утім, як би не спрощувати процедури тимчасової реєстрації, необхідність сплачувати фіксований мінімальний розмір ЄСВ навіть при частковій нерегулярній зайнятості все ще залишатиметься бар'єром для виходу з тіні. Є два способи вирішення цієї проблеми, які можуть бути застосовані як одночасно, так і окремо.

По-перше, у разі запровадження патентної форми 3 гр. ССО, платежі з ЄСВ можуть бути прив'язані до доходів, якщо ті складають менше мінімальної зарплати.

По-друге, якщо особа, яка купує патент, постійно працевлаштована, і за неї сплачується ЄСВ, то вона має бути звільнена від обов'язку сплачувати його вдруге, або, принаймні, цей платіж має бути суто символічним. Аби запобігти випадкам, коли ФОП після придбання патенту звільняється з роботи, відповідно, ЄСВ припиняє надходити, можливо розглянути варіант повернення переплаченого ЄСВ по закінченні терміну дії патенту і пред'явленню доказів про сплату ЄСВ протягом цього часу.

Можливе поєднання обох критеріїв, якщо виявиться, що другий неможливо застосувати з політичних причин.

Наслідки

Оцінити кількість самозайнятих осіб, які потенційно готові легалізуватися за допомогою описаних вище інструментів доволі важко, позаяк йдеться про тих, хто наразі перебуває (і, у багатьох випадках – завжди перебував) у «тіні». Отже, немає навіть можливості провести серед них соціологічне опитування. Але надання бодай кільком десятками тисяч людей можливості легальної самозайнятості на

нерегулярній основі може дещо зменшити соціальну напругу та принести певний позитивний фіскальний ефект.

Позитивні ефекти ймовірно зростатимуть з часом, оскільки, з одного боку, в разі успішності реформ зростатимуть ризики роботи у «тіні», завдяки реформуванню податкової служби та, сподіваємося, закриття більшості каналів широкомасштабних податкових зловживань, які, наразі, становлять лівову частку тіньової економіки в Україні; а, з іншого – переваги офіційної роботи (правовий захист, можливості пошуку клієнтів). Зокрема, полегшення офіційної тимчасової роботи сприятиме розвитку бізнесу технологічних платформ, які координують діяльність самозайнятих осіб та допомагають їм продавати свої послуги. Своєю чергою, збільшення пропозиції та конкуренції з боку подібних служб сприятиме залученню самозайнятих до легального ринку.

Ризики

Якщо вартість одноденного патенту буде не меншою за розмір єдиного податку у перерахунку на один день, то єдиним видом фіскального ризику можна вважати зменшення платежів від тих ФОП, які працюють епізодично, але вважають за краще сплачувати податок протягом усього часу. Оскільки це доволі не вигідно, то навряд чи таких є багато (уточнення може внести тільки спеціальне опитування). Проблему може частково упередити введення помірної плати за оформлення патенту, яка не залежить від його терміну, відтак знеохочує часту купівлю патентів – таким фізичним особам вигідніше буде ставати на звичайний облік з обранням ЄП.

У разі запровадження пропозицій із зменшення ЄСВ для тих, хто отримує незначні доходи, частина ФОП, які зараз, попри це, змушені сплачувати мінімальний ЄСВ, може скористатися такою можливістю. Надходження від ЄСВ при цьому можуть дещо впасти, якщо таке явище не буде компенсоване виходом інших осіб з повної «тіні», але йдеться про не критично значні суми: якщо б дозволити зменшувати ЄСВ пропорційно до доходу на 3 гр., то потенційні втрати склали б⁴⁴ у 2016 р. менше 100 млн. грн. Не варто забувати, що це було б частковим відновленням справедливості та здорового глузду, порушених нормою Закону № 1774-VIII щодо сплати мінімального ЄСВ ФОПами незалежно від ведення ними активної діяльності.

Втрати бюджету і соц. фондів в разі обрання безподаткового режиму для самозайнятих у сфері побутових послуг та перевезень можуть скласти, як зазначено вище, до 100 млн. грн.

У разі введення «негативного переліку» видів діяльності, якими заборонено займатися з використанням патентної форми оподаткування, з'являється ризик того, що внесені до нього високодохідні види діяльності будуть «мімікрувати» шляхом креативного вигадування нових назв та, відповідно, компрометації самого принципу.

Основні стейкхолдери та їхні інтереси

Як і в інших подібних суспільно-корисних справах, одна з головних проблем полягає у тому, що найбільш зацікавлена суспільна група – в даному випадку, самозайняті у тіньовому секторі – є латентною з політичної точки зору. Вона не має політичного представництва, не об'єднана у будь-які асоціації, та не може навіть вийти на стихійну демонстрацію, бо участь у подібній акції означала б публічне зізнання в порушенні закону.

---

⁴⁴ Приблизний підрахунок, що враховує галузеву структуру сегменту 3 гр. з доходом до 50 тис. грн. на рік

Натомість, у легалізації зацікавлена сама держава. Але цей політичний інтерес може бути реалізовано хіба що на рівні депутатів чи Міністерства Фінансів, а для них ця проблема є недостатньо значною, ані з фіскальної, ані з політичної точки зору.

Найбільш концентрованою групою інтересів на користь запровадження більш зручної форми компромісної детінізації для самозайнятих осіб є бізнес технологічних платформ, які координують їх з клієнтами. Такі служби дуже популярні у секторі оренди житла та пасажирських перевезень, дещо менше – у побутових послугах. Платформи з продажу програмного забезпечення є потенційно зацікавленими у такій реформі, але ймовірно, що ані вони, ані їхні клієнти – постачальники поки не стикалися з відчутними труднощами.

Спротив будуть чинити, насамперед, ті, хто любить вихолощення або скасування ССО як такої – передусім, це податківці та представники бізнесу, для якого дрібні підприємці становлять конкуренцію. Це можуть бути фірми, які конкурують з технологічними платформами – зокрема, на ринку пасажирських перевезень. Також, виступатимуть проти постачальники касових апаратів, які не полишають надії нав'язати свої вироби усім, без винятку, дрібним підприємцям.

Проте, навіть серед найзапекліших противників ССО більшість погоджується з необхідністю залишити гранично спрощену та захищену від зловживань форму оподаткування (на кшталт патентів) для найдрібнішого бізнесу та самозайнятих у сфері послуг населенню.

Висновки

Існуюча в Україні система спрощеного оподаткування (ССО) вже передбачає спрощені режими для мікробізнесу, включаючи групи 1-2 (фіксований податок) та групу 3 (податок з виручки). Їхнє існування відіграє важливу роль в “детінізації” економіки, проте ці режими доцільно доповнити та вдосконалити для створення умов подальшої “детінізації” самозайнятих осіб, особливо тих, що працюють на нерегулярній основі. Для такої добровільної легалізації треба запропонувати економічним суб'єктам привабливу пропозицію, яка б могла водночас приносити помірні бюджетні надходження. Такою пропозицією є, відповідно до міжнародного досвіду, патентна форма оподаткування.

З точки зору юридичної техніки, нова патентна форма оподаткування може бути імплементована як окрема “нульова група” ССО, або через внесення змін до існуючої 1-ої групи ССО (або 1 та 3 груп), або як спеціальна форма оподаткування самозайнятих осіб. Окрім цього, потрібно нормативно врегулювати питання отримання самозайнятими особами безготівкових платежів від клієнтів через посередництво технологічних платформ.

Незалежно від юридичної форми, реформа має бути спрямована на досягнення наступних цілей:

- Відкриття патентної форми оподаткування, що дозволить легалізуватися ширшому колу самозайнятих осіб. При цьому обмеження за видами діяльності мають бути збережені, аби завадити можливостям зловживання патентною формою з боку бізнесу - але лише ті, що мають економічне обґрунтування. Видається доцільним розглянути можливість введення “негативного переліку” (види діяльності, для яких патентна форма оподаткування недоступна) замість поточного “позитивного переліку”.

- Усунення необхідності обліку доходів та витрат з метою зменшення витрат на адміністрування з боку платників податків та податкових органів для осіб, самозайнятих у видах діяльності, які обмежені у такий спосіб, аби в будь-якому разі не дозволити перевищити встановлений законом верхній поріг для 1 гр. ССО. Іншими словами, замість ведення обліку доходів, розмір доходу має бути обмежений економічно через
  - обмеження видів діяльності
  - вимогу щодо виключно особистого надання послуг із заборону використання найманих працівників
  - заборону надавати послуги юридичним особам
- Усунення для цієї категорії осіб адміністративних процедур окрім тих, які є необхідними та пропорційними для адміністрування, а саме – реєстрації *в якості фізичної особи – підприємця та* податкової реєстрації, яка її багато в чому дублює. Обидві мають відбуватися автоматично при отриманні патента, і так само автоматично скасовуватися в момент вичерпання терміну його дії.
- Об'єднання усіх можливих податкових платежів та «соціальних внесків» у сплаті за патент, включаючи ЄСВ, та сплату ПДВ при придбанні послуг у нерезидента відповідно до п. 180.2 ст. 180 ПКУ.
- Обмеження можливостей тиску та дискреційних повноважень податкових органів щодо самозайнятих: перевірки можуть проводитися лише на предмет сплати патентного податку та виду діяльності (для визначення законності застосування патентного податку). Будь-які інші податкові перевірки мають бути заборонені.

Особливості оподаткування фізичних осіб у окремих країнах

Країна	Назва податку	Об'єкт оподаткування	Податкова база	Ставка податку	Облікова політика	Сплата податку/ Звітність
Польща	лінійний податок (zryczałowany podatek dochodowy)	оподатковувани й дохід	дохід = виручка від реалізації зменшена на витрати	19%*	ведення обліку доходів та витрат	щоквартально /річна
	єдиний податок (ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych)	виручка від реалізації	задекларований дохід = виручка від реалізації	20%, 17%, 8,5%, 5,5%, 3% та 2%**	спрощений бухгалтерський облік: облік лише доходів, облік основних засобів та нематеріальних активів	разовий платіж /річна
	податкова картка (karty podatkowej)	потенційний дохід	потенційний дохід	фіксований платіж (за рішенням податкового органу)***	відсутність обов'язку ведення бухгалтерського обліку та подання податкових декларацій	щомісяця/ не передбачено
Угорщина	спрощений підприємницький податок (az egyszerűsített vállalkozói adóról)	оподатковувани й дохід	сукупний дохід зменшений на відповідні коригування (витрати та пільги)	37%*	ведення обліку доходів та витрат	щоквартально / річна
	податок з фіксованою ставкою (a kisadózó vállalkozások tételes	вид діяльності	плата за здійснення виду діяльності	фіксований платіж (50 або 75 тис. форинтів)	відсутність бухгалтерського обліку, контролю доходів та витрат	щомісяця/ щомісячна

	adójáról és a kisvállalati adóról)					
Росія	спрощена система оподаткування	оподатковуваний дохід	а) задекларований дохід б) дохід, зменшений на величину витрат	а) 6% б) 15%	ведення обліку доходів та витрат	щоквартально / річна
	єдиний податок (вмененный налог)	розрахунковий дохід	розрахункова/умовна базова дохідність**	15%	не передбачає ведення бухгалтерського обліку	щоквартально / річна
	патентна система оподаткування	потенційний дохід	потенційно можливий дохід**	6%	не передбачає ведення бухгалтерського обліку	щоквартально / річна
Казахстан	патент	потенційний дохід	скорегований потенційний дохід	2%*	відсутність обов'язку ведення бухгалтерського обліку та подання податкових декларацій	разовий авансовий платіж/ не передбачено
	спрощена декларація	оподатковуваний дохід	дохід зменшений на відповідні коригування	3%	ведення обліку доходів, спрощена форма звітності	двічі на рік/ піврічна
Білорусь	податок при спрощеній системі оподаткування	валова виручка від реалізації товарів (робіт, послуг)	задекларований дохід = валова виручка від реалізації	а) 5% (якщо не є платником ПДВ) б) 3% (якщо платник ПДВ)	спрощена форма обліку та звітності (Книга доходів та витрат)	а) щокварталу б) щомісяця/ річна
	єдиний податок	вид діяльності	плата за здійснення виду діяльності	фіксований платіж***	ведення обліку доходів, товарний	щомісяця або щокварталу/

				(за рішенням місцевих органів влади)	облік	щоквартальна
Хорватія	податок у вигляді разової суми (UTVRĐIVANJE PAUŠALNOG POREZA)	загальна виручка	загальна виручка	фіксований платіж (за оцінкою податкового органу)	облік доходів, відсутність обов'язку подання податкових декларацій	разовий платіж/ не передбачено
Азербайджан	спрощений податок	а) обсяг валової виручки б) вид діяльності	а) обсяг валової виручки б) вид діяльності та його технічні особливості	а) 2% або 4% б) фіксований платіж	а) облік доходів б) відсутність обов'язку ведення бухгалтерського обліку та подання податкових декларацій	а) щокварталу б) за бажанням платника (12 або 4 платежу або разовий платіж)/ а) щоквартально б) не передбачено
Чехія	єдиний податок (Daň stanovená paušální částkou)	очікуваний дохід	очікуваний дохід мінус витрати на цей дохід	15%	спрощений бухгалтерський облік: облік доходів, основних засобів та сум дебіторської заборгованості	разовий платіж/річна
Італія	податок за фіксованою ставкою (regime forfetario)	очікуваний дохід	очікуваний дохід скорегований на коефіцієнт рентабельності**	15%	ведення обліку доходів та основних засобів	разовий платіж/річна

*податок замінює сплату окремих податків (іноді навіть ПДВ) та зборів (частіше соціальних зборів)

**в залежності від виду діяльності

***залежить від виду діяльності, кількості найманих працівників та розміру населеного пункту